

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»

КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОЇ ТЕОРІЇ ПРАВА ТА ДЕРЖАВИ

АКТУАЛЬНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ
СУЧАСНОЇ ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНОЇ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

матеріали
університетської конференції

28 листопада 2025 року

м. Одеса

Передмова

Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується глибокими соціальними, політичними та економічними трансформаціями, що зумовлюють появу нових викликів для юриспруденції. В умовах повномасштабної агресії особливої актуальності набуває консолідація наукових зусиль представників різних шкіл і напрямів вітчизняної юриспруденції для комплексного дослідження правових і державних явищ. Важливим чинником розвитку правової системи України є подальша імплементація міжнародних та європейських стандартів у національне законодавство, що визначає стратегічний вектор євроінтеграційного поступу української держави. Разом з тим загальнотеоретичного осмислення потребують також перспективи поствоєнної трансформації права України та Європейського права.

Матеріали університетської конференції є збірником наукових праць, у яких представники Одеської школи права аналізують актуальні проблеми сучасної правової реальності. Дослідження, включені до збірника, відображають внесок учених у розвиток загальнотеоретичних та практичних аспектів сучасної юриспруденції. Представлені матеріали можуть стати основою як для розвитку теоретичних засад сучасної юриспруденції, так і для вдосконалення правотворчої та правозастосовної практики.

Збірник присвячено 28-річчю Національного університету «Одеська юридична академія». Особлива увага приділена осмисленню сутності права і держави, визначенню їх ролі та цінності в житті особи і суспільства. Досліджуються як традиційні так і інноваційні аспекти буття права та держави, адже реформування сучасних права та держави вимагає глибокого філософського, методологічного й наукового осмислення.

У збірнику розглядаються комплексні аспекти загальнотеоретичної юриспруденції, зокрема зміни правових реалій під впливом глобалізаційних та інформатизаційних процесів. На сучасному етапі розвитку юриспруденції формуються нові філософсько-методологічні підходи до розуміння природи

права і держави, розробляються концептуальні засади та методологічні принципи їх інтеграції в сучасну соціальну дійсність. У цьому контексті особливу наукову цінність становлять дослідження методологічних парадигм і принципів сучасної юриспруденції, антропологізації права, функцій права та інституалізації сучасної держави. Актуальним напрямом дослідження стають нанотехнології та віртуальна реальність, інноваційні технології в сфері правотворчості, тлумачення та застосування прав, естетичний вимір буття сучасної держави.

Тези доповідей друкуються в авторській редакції

Секція 1. Методологічний контент сучасного права та держави

Мельничук Ольга Степанівна

Національний університет «Одеська юридична академія»

професор кафедри загальної теорії права та держави,

доктор юридичних наук, професор

НЕКЛАСИЧНІ ПРИНЦИПИ У МЕТОДОЛОГІЇ СУЧАСНОГО ПРАВА ТА ДЕРЖАВИ

У сучасному світі, що зазнає стрімкого технологічного та соціокультурного розвитку, традиційні підходи до методології сучасного права та держави поступово втрачають свою актуальність. Наприклад, замість того, щоб розглядати правові системи як незмінні та жорстко визначені, науковці та правозахисники нарощують інтерес до некласичних принципів, які дозволяють більш гнучко та ефективно відповідати викликам сучасності.

Некласична парадигма методології юриспруденції виникла за рахунок неспроможності класичних принципів охопити цілий спектр правових явищ. Її особливостями є те, що право сприймається як складова людської свідомості та критерій самооцінки й самообмеження. Право іманентно властиве людині, а тому його реальність, передусім, суб'єктивна, а не об'єктивна; воно є відносною, а не абсолютною категорією. Розвиток права є плюралістичним цивілізаційним процесом та права людини є вершиною юриспруденції. Серед принципів некласики: суб'єктивність, поєднання раціонального та нераціонального, абстрагування від історії, плюралізм, індетермінізм [1, с. 12] тощо.

Такий класичний принцип як об'єктивність демонструє свою певну недосконалість за рахунок все більшого переносу акцентів на суб'єкта та суб'єктивне бачення, що також відображається у сфері юриспруденції. Тут можна навести приклад кризи принципу причинності у класичній механіці, за рахунок

якого стверджувалося, що за допомогою знання розташування всіх точок у всесвіті, можна передбачити майбутнє (Д. Гільберт). Звісно, ця криза має своє розповсюдження і на гуманітарне знання.

Право має свою суб'єктивну реальність та має своїм джерелом волю людини або внутрішні імперативи, такі як совість, мораль чи відчуття справедливості. Людина завжди занурена у правову реальність, знаходиться у її межах та впливає на її формування. Тут визначальну роль відіграє не тільки об'єкт, але й суб'єкт та його установки. В рамках принципу суб'єктивізму найбільшого значення вже набуває мета пізнання як фактор, що визначає, який з аспектів, граней, зрізів явища, яке досліджується, цікавить суб'єкта (Г. Гадамер).

Що стосується принципу раціональності, то він також перестав задовольняти запити юриспруденції у контексті розвитку, наприклад, юридичної психології та досліджень, які спрямовані на розкриття нераціональних та ірраціональних початків права. Людина є нераціональною істотою, а це означає, що право лише на перший погляд є раціональною конструкцією. В праві є значна кількість міфів, аксіом та вірувань, які не підлягають раціональній інтерпретації. Тому існування такого неklasичного принципу поєднання раціонального та нераціонального у методології сучасного права та держави, спрямовано на виявлення тих особливостей пізнання, які знаходяться на передлогічній стадії мислення. Наприклад, це вивчення правових міфів у сфері юриспруденції [2], це релігійна віра як основа для побудови наукових конструкцій [3, с. 58] тощо. Тобто, ключову роль для цього принципу відіграє визнання нераціональних способів досягнення правової реальності.

Принцип історизму, як відомий класичний принцип, також втрачає своє значення у зв'язку із системною кризою історичної науки та її методології, де відбувається відмова від жорстких детермінованих схем у поясненні історичного процесу, а сам історичний опис все більше базується на суб'єктивних оцінках.

Таким чином, принцип абстрагування від історії, як неklasичний принцип, дозволяє оцінити явище у тому вигляді, в якому воно представлено функціонально, а не логічно. Тут ми фокусуємося на функціях явища, а не на

його історичному розвитку. Для використання принципу абстрагування від історії є характерним розгляд структурних зв'язків, системних закономірностей та особливостей дії того або іншого явища, при цьому питання про його розвиток на ставиться в принципі.

Наступним неklasичним принципом, який приходить на зміну класичному принципу монізму, є принцип плюралізму [4]. Тому що стає очевидним, що наукове пізнання у праві стає можливим лише за умов поєднання різних концепцій та підходів, які надають змогу комплексного осмислення правової реальності. Також до класичного принципу детермінізму, є сенс додати неklasичний принцип індетермінізму, за допомогою якого можна встановити, що в праві майже немає закономірностей та причинно-наслідкових зв'язків, які могли б характеризуватися високим рівнем релевантності.

Таким чином, не заперечуючи використання класичних принципів у методології юриспруденції, є підстави для того, щоб неklasичні принципи та, відповідно, неklasична парадигма методології при пізнанні сучасного права та держави також була визначена як інструментарій досягнення багатьох правових проблемних питань сьогодення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Мельничук О. С. Методологічні парадигми та принципи сучасного права та держави // Розвиток сучасного права та держави в юридичній теорії та практиці : матеріали всеукр. круглого столу онлайн присвяч. 25-річчю Національного Університету «Одеська юридична академія» та 175-річчю Одеської школи права (м. Одеса, 25 листоп. 2022 р.). – Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія», 2022. – С. 9-13.

2. Тіщенко Ю. В. Правовий міф у структурі правової реальності. *Юридичний вісник*. 2020. № 2. С. 17-24.

3. Громовчук М. В., Белов Д. М. Релігія та право: співвідношення в умовах війни. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. № 71. 2022. С. 55-64.

4. Щамбура Д. В. Концепція юридичного плюралізму як основа

дослідження неофіційного права. *Правовий часопис Донбасу*. № 1 (66). 2019. С. 33-40.

Ключові слова: методологія сучасного права та держави, класичні принципи, некласичні принципи, принцип суб'єктивності, принцип поєднання раціонального та нераціонального, принцип абстрагування від історії, принцип плюралізму, принцип індетермінізму.

Keywords: the methodology of modern law and state, classical principles, non-classical principles, the principle of subjectivity, the principle of combining the rational and irrational, the principle of abstraction from history, the principle of pluralism, the principle of indeterminism.

Чувакова Ганна Михайлівна

Національний університет «Одеська юридична академія»

доцент кафедри загальної теорії права та держави,

кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВОВІ АНОМАЛІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Право є важливою основою будь-якого цивілізованого суспільства. Воно забезпечує порядок і стабільність у суспільстві, гарантує права і свободи людини. Однак, як і в будь-якій іншій системі, у праві можуть виникати певні відхилення, які називаються правовими аномаліями.

Правові аномалії - це специфічні юридичні конструкції, що вибиваються зі звичайного правового ладу (різноманітні ризики, нетипові права в різних типах цивільних угод і т.д.) [2, с. 419].

У сучасних умовах правові аномалії є серйозною проблемою. Це пов'язано з тим, що сучасне суспільство є більш складним і динамічним, ніж у минулому.

Сучасні умови характеризуються рядом особливостей, які впливають на стан правових аномалій у суспільстві. Глобалізація призводить до того, що правові системи різних країн взаємодіють між собою, що може призводити до виникнення конфліктів між нормами різних правових систем [1, с. 41], а зміни в

суспільних відносинах, можуть призводити до того, що правові норми перестають відповідати новим реаліям, що також може призводити до виникнення правових аномалій [7, с. 86].

Ці фактори призводять до того, що правові аномалії у сучасних умовах мають ряд особливостей, які відрізняють їх від правових аномалій у минулому. У сучасних умовах правові аномалії стали більш поширеним явищем. Це пов'язано з тим, що сучасні умови сприяють виникненню правових аномалій, а також з тим, що правові аномалії мають більш негативний вплив на суспільні відносини, що призводить до зростання уваги до цієї проблеми [4, с. 48]. Однак це не є повністю від'ємним явищем, оскільки правові аномалії свідчать про неперервний розвиток суспільства та його стрімку прагнучість до постійного удосконалення.

У зв'язку з цим, вивчення правових аномалій у сучасних умовах є актуальним завданням. Воно дозволяє зрозуміти причини, їх наслідки та шляхи подолання.

Отже, правову аномалію розглядають як різнобічні перешкоди в правовому урегулюванні суспільних відносин. Це представляє собою відхилення від загальної закономірності, порушуючи звичайний хід формування та розвитку суспільних відносин і спричинене різними факторами об'єктивного та суб'єктивного порядку.

Однією з основних особливостей правових аномалій у сучасних умовах є їх різноманітність. У минулому правові аномалії, як правило, були пов'язані з недосконалістю законодавства. Отже, можна виокремити такі види прояву, як:

- Деформаційні види правосвідомості
- Аномалії у принципах права
- Неправова практика

Деформація правової свідомості сучасного суспільства виявляється в розділенні населення на три групи. Перша категорія включає осіб, що не довіряють законодавству та державним органам влади, вважаючи нормативно-правові акти беззначущими. Друга група, навпаки, ставить закони вище усього, вважаючи, що вони є вирішальним засобом вирішення всіх проблем. Остання

категорія населення відзначається байдужістю до правових аспектів, нехай відбуваються зміни в суспільстві чи приймаються нові закони. Цільові деформації відношень до права можуть призвести до різних типів деформацій правової свідомості [3, с. 54].

Аномалії в принципах права - це відхилення від звичайної норми, виявлені у вигляді аномальних юридичних конструкцій у системі права, зокрема в принципах. Принципи права грають ключову роль у структурі та функціонуванні правової системи, є не лише основою для існуючих правових норм, а й фундаментом для процесу правотворчості [5, с.158]. Цей процес передбачає створення та санкціонування юридичних норм уповноваженими державними органами та служить базою для реалізації права суб'єктами в суспільних відносинах. Відхилення від принципів права можуть спотворювати саму сутність правової системи, впливаючи негативно на всі юридичні явища.

Під терміном "неправова практика" розуміється діяльність осіб у різних сферах життя, яка не врегульована правом або порушує певні правові норми. Поширення цього явища обумовлене існуванням прогалів у законодавстві, де дії, що не знаходять відповіді у правових нормах, стають об'єктом такої практики. Крім того, індивідуальні особливості суб'єктів права, які свідомо або несвідомо порушують юридичні норми, також впливають на існування цього явища. Зараз неправова практика охоплює практично всі сфери суспільних відносин та використовується як інструмент досягнення певних цілей громадянами та іншими учасниками правових відносин [6, с. 105].

Усунення правових аномалій є важливим завданням для покращення стабільності та ефективності юридичної системи. Однією із стратегій вирішення цієї проблеми є удосконалення законодавства, що дозволить заповнити прогалини та усунути невизначеності, які можуть викликати правові аномалії.

Додатково, важливо провести систематичний аналіз існуючих норм та принципів права, щоб ідентифікувати та виправити можливі ризики чи конфлікти. Цей процес передбачає врегулювання суперечливих положень та уточнення юридичних конструкцій. Зокрема, необхідно спрямувати зусилля на

зменшення прогалин у законодавстві, що може визначити невизначеності у сфері правових відносин. Важливою складовою цього процесу є взаємодія з громадськістю та фахівцями з різних галузей для забезпечення об'єктивності та збалансованості у внесенні змін до законодавства. Паралельно із цим, може бути ефективною стратегією проведення освітніх кампаній для населення та фахівців щодо важливості дотримання та розуміння законів. Це сприятиме підвищенню правової культури, що в свою чергу може скоротити неправомірні дії та сприяти усуненню правових аномалій.

Усі ці заходи, спрямовані на систематизацію та уточнення правових норм, сприятимуть вирішенню проблеми правових аномалій та сприятимуть покращенню функціонування правової системи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дудник Р.М. Система права та правова система України в добу глобалістики (інтеграції). *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2023. Том 1. № 79. С. 40-46. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/288561>
2. Креативність загальнотеоретичної юриспруденції : монографія; М-во освіти і науки України, Півден. регіон. центр НАПрН України, НУ «ОЮА»; за ред. Ю. М. Оборотова. – Одеса : Фенікс. 2015. С. 488.
3. Пінська О.С. Деформація правової свідомості та її класифікація. *Право і безпека*. 2011. № 1(38). С. 54-58. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/375a1cb5-a5a3-435c-9c03-5a30331c96ac/content>
4. Ткаля О.В. Витоки правових аномалій, їх історичні причини. *Правова держава*. 2021. № 42. С. 45-51. URL: <http://pd.onu.edu.ua/article/view/232435>
5. Чувакова Г.М. Деякі аспекти правових аномалій. *Lex Portus*. 2017. № 3(5). С. 156 – 161. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/LP_2017_3_18.pdf

6. Чувакова Г.М. Неправова практика як сфера правових аномалій. Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку України в умовах європейської інтеграції: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 18 травня 2018 р.) У 2-х т. Т. 1. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 105-106. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/10388>

7. Шайгородський Ю. Ціннісні трансформації в період суспільних змін. *Соціальна психологія*. 2009. №3. С. 86-94. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/77240711.pdf>

Ключові слова: правові аномалії, глобалізація, суспільні відносини, ризики, правосвідомість, принципи права, неправова практика.

Keywords: legal anomalies, globalization, social relations, risks, legal awareness, principles of law, illegal practice.

Рязанов Михайло Юрійович

Національний університет «Одеська юридична академія»

доцент кафедри загальної теорії права та держави,

кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВОВА СПАДЩИНА ЯК КЛЮЧ ДО ПРАВОВОЇ АДАПТАЦІЇ ТА ОБМЕЖЕННЯ ПРАВОВОЇ ЕКСПАНСІЇ

Правова спадщина, яка є наріжним каменем сучасних правових систем, відображає сукупний розвиток правових принципів, практик і норм протягом поколінь. Цей багатий гобелен еволюційного розвитку права не тільки формує сьогодення, але й забезпечує основу для навігації в складнощах майбутнього. Вивчення взаємодії між правовою спадщиною та її сучасними аспектами виявляє динамічний взаємозв'язок, який врівноважує традицію та адаптивність.

Історично склалося так, що різні правові системи розвивалися у відповідь на потреби та цінності внутрішнього суспільства, які поступово виکارбовувалися у національному правовому менталітеті. Тут на поверхню з'являється правова

спадщина, виражена крізь її об'єкти (закони, традиції права, інститути права), які сформувалися протягом історії в межах конкретної правової традиції. Ці елементи визначають основи правової системи.

Правова спадщина тісно пов'язана з правовим менталітетом народу, оскільки формує основу, а правовий менталітет відображає уявлення, цінності та переконання населення стосовно справедливості, законності і ролі влади. Отже, правова спадщина, виступаючи як основа, впливає на формування правового менталітету, а правовий менталітет взаємодіє із правовою спадщиною, визначаючи сприйняття та застосування об'єктів правової спадщини у повсякденному житті народу. В свою чергу, обидва ці аспекти зазнають впливу на себе з боку культурних, історичних та інших соціальних факторів.

Отже, досягнення сутності правової спадщини та відновлення певних компонентів правової спадщини може вплинути на формування нових правових цінностей і установок в суспільстві, появу нових ідеалів які вимагатимуть створення нових чи адаптацію існуючих правових юридичних технік та технологій (велика традиція) , що, в свою чергу, може вплинути на зміну правового менталітету (мала традиція). Навпаки, зміни в правовому менталітеті можуть стимулювати запит на зміну правових норм і інститутів, створюючи умови для правової реформи та протистояння правовій експансії [1].

У сучасну епоху правові системи стикаються з безпрецедентними викликами та можливостями. Глобалізація пов'язала між собою економіки та правові юрисдикції різних держав, за для транснаціонального співробітництва, що ускладнює для окремих держав збереження та відтворення власної національної правової ідентичності та унікальності на правовій карті світу. Наприклад, як констатує Мірошніченко М. І. не завжди можна очікувати позитивний вплив на суспільство від впровадження законодавства, яке адаптоване до європейських стандартів та орієнтоване на втілення державної політики щодо формування сучасної правової системи в Україні.

Для країн, які приєднуються до певної правової сім'ї і автоматично підпорядковують свою систему законів вже існуючим правовим ідеям та

принципам, може виникати відмінність між теоретичним підґрунтям та реальною практикою. Це часто призводить до механічного копіювання ряду законів, які мають обмежений позитивний вплив на прогресивний розвиток суспільства. Очевидно, що таке запозичення може створювати проблему, оскільки закони, які не породжують нові правові відносини, стають фактично непридатними та безжиттєвими. Такий підхід до впровадження законодавства робить його відокремленим "чужорідним елементом" в соціальному контексті суспільства, оскільки воно не забезпечує реальної реалізації та суспільного впливу і, як наслідок призводить до розмиття, а з часом і втрати національної правової ідентичності [1].

Національна правова ідентичність є елементом національної правової системи, генеза якої є надзвичайно складною та динамічною, де її функціональні аспекти та елементно-структурні взаємозв'язки претерпівають істотні зміни протягом часу. Цей еволюційний процес може бути охарактеризований як багатовекторний або поступально-спадковий рух, що відображає перехід від одних станів правової системи до інших.

У цьому становленні правової системи важливу роль відіграє генетичне ядро, яке залишається незмінним завдяки дії законів збереження інформації, системності та принципу самозбереження інформації [2]. Це генетичне ядро є своєрідним хроніклером, що зберігає в собі інформацію про якісні особливості різних етапів виникнення, становлення та формування правової системи як цілісного правового явища.

Важливим аспектом є той факт, що це генетичне ядро не лише утримує інформацію, але і визначає ключові риси правової системи, визначаючи її правову ідентичність та специфіку. Це надає стабільність у формуванні правової культури, яка, в свою чергу, є важливою якісною характеристикою національних правових систем [3].

Тут, для збереження стабільності правової культури, відтворення та культивування національної правової ідентичності, адаптації внутрішньодержавного законодавства до західноєвропейських стандартів, за для

забезпечення плавного входу України до західної спільноти [4] важлива роль відводиться саме правовій спадщині.

Правова спадщина може визначити шляхи вирішення проблеми механічного запозичення законів і сприяти ефективнішому впровадженню правових норм. Однак для цього важливо враховувати конкретний контекст країни та використовувати правову спадщину як ресурс для розвитку сучасної правової системи. Прикладом, це може бути здійснено шляхом:

- Збереження цінностей. Забезпечення збереження та відновлення цінностей, закладених у національній правовій спадщині, які відзначають національний характер та особливості правової системи.

- Розвитку науки. Реалізація підтримки наукових досліджень та навчальних програм, спрямованих на вивчення та розуміння правової спадщини для вдосконалення нових законів, змісту правових традицій, правової ментальності, які відіграють значну роль у вирішенні проблеми її ідентичності.

- Підтримку постійного діалогу із суспільством. Проведення громадських дискусій із залученням представників різних соціальних груп для визначення найбільш прийнятних та ефективних шляхів адаптації.

- Звернення до правокультурного контексту. В цьому контексті можливе використання правової спадщини для висвітлення історичних та культурних особливостей, які визначають національну правову ідентичність, як то врахування традиційних правових принципів у нових законодавчих актах.

Крім цього, важливо враховувати взаємодію різноманітних чинників, таких як соціокультурні трансформації, політичні зміни та економічні впливи. Ці вектори впливу формують нові підходи до правового регулювання та визначають специфіку взаємодії між різними складовими правової системи.

У підсумку можна додати, що складний взаємозв'язок між правовою спадщиною та її сучасними аспектами підкреслює динамічний характер правових систем. Шлях від стародавніх кодексів до сучасних правових стандартів відображає колективні зусилля людства встановити справедливість, захистити права та адаптуватися до мінливих обставин. Оскільки суспільства

стикаються з новими викликами, стійкість та адаптивність правової спадщини залишаються важливими для формування справедливого та рівноправного майбутнього.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Мірошніченко М. І. Правова система України в умовах юридичної експансії: адаптаційна трансформація в контексті проблеми її типологічної ідентифікації. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-033-9-22>
2. Рязанов М. Ю. Правова спадщина як складова правової культури [Електронний ресурс] / М. Ю. Рязанов // Концептуалізація та використання правової спадщини : матеріали Всеукр. круглого столу (26 грудня 2018 р., м. Одеса). URL: <http://hdl.handle.net/11300/11604>.
3. Рязанов М. Ю. Правові артефакти та культурний код права. *Часопис Київського університету права*. № 4. 2019. DOI: 10.36695/2219-5521.4.2019.06
4. Харітонов Є. О., Харітонова О. І. Правова адаптація як вид взаємодії правових систем. *Правова держава*. Випуск 27. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/456892>

Ключові слова: правова спадщина, правова ідентичність, правова адаптація, правова експансія

Keywords: legal heritage, legal identity, legal adaptation, legal expansion

Грунь Олександр В'ячеславович

Національного університету «Одеська юридична академія»

аспірант кафедри загальної теорії права та держави

ЩОДО ОКРЕМИХ АСПЕКТІВ ФІЛОСОФСЬКИХ ТА ПРАВОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ВІРТУАЛЬНОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Стрімкий розвиток цифрових технологій постіндустріального інформаційного суспільства привів до появи нового типу соціального буття – віртуальної реальності, у якій здійснюється комунікація, праця, творчість і інші відносини. Цей феномен став не лише технологічним явищем, а й предметом

глибокого філософського осмислення, адже він змінює уявлення про реальність, свободу волі, ідентичність і відповідальність людини.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю переосмислення меж права та моралі у віртуальному середовищі, де традиційні форми суспільної взаємодії поступово втрачають фізичні межі. Віртуальна реальність створює умови для формування нових соціально-правових практик, але водночас — породжує виклики щодо безпеки, етики, приватності та правового статусу суб'єктів цифрових відносин.

Феномен віртуальної реальності є одним із найяскравіших проявів цифрової епохи, що поставив перед філософією нові питання про природу буття, реальності та межі людського досвіду. У філософській традиції поняття віртуальності завжди пов'язувалося з ідеєю можливого буття, тобто такого, що не має матеріального існування, але може бути реалізоване за певних умов.

Так, у філософському енциклопедичному словнику зазначено, що «...віртуальність (від лат. *Virtualis* – можливий, спроможний, здатний) – характеристика квазіреальності деяких об'єктів та їх властивостей, що використовується для пояснення, опису й аналізу як об'єктивно існуючих предметів, так і штучно створених сучасними інформаційними технологіями, зокрема, комп'ютерною технікою [1].

Мабуть первинним підходом до осмислення віртуального у житті людини стали творчі пошуки Платона із сформульованими ним гіперуранією та світом ейдосів у протиставленні явищам реального світу.

Сучасна технологічна віртуальна реальність виходить за межі класичного розуміння потенційності: вона створює альтернативні форми реальності, у яких суб'єкт може діяти, спілкуватися та впливати на оточення в межах цифрового середовища. У філософії постмодерну (Ж. Бодрійяр, П. Леві, Г. Дебор) віртуальність розглядається як симулякр – копія без оригіналу, нова форма соціального конструювання, у якій різниця між реальним і уявним втрачає визначеність [2].

Онтологічний статус віртуальної реальності полягає в тому, що вона є

одночасно реальною і уявною. Реальною вона є у своїх проявах, емоційному впливі, правових наслідках, і уявною у матеріальній відсутності. Таким чином, віртуальний простір стає новою моделлю світу, у якій людина не лише споглядає, але й активно творить нові онтологічні форми буття.

Виникає потреба у філософській рефлексії над «цифровим буттям», що перетворюється на повноцінну частину людської реальності. Віртуальність стає способом буття сучасної людини, який вимагає перегляду традиційних категорій простору, часу, ідентичності та істини.

З епістемологічної точки зору віртуальна реальність формує нову парадигму пізнання, у якій знання не лише передається, а й переживається через занурення у цифрове середовище. У такому контексті межі між суб'єктом і об'єктом пізнання розмиваються: людина стає одночасно творцем і частиною віртуального простору.

Феномен віртуальної реальності актуалізує питання антропологічного статусу людини. У цифровому світі виникає так зване «цифрове Я» як сукупність даних, образів, аватарів і слідів присутності особистості у віртуальному середовищі. Це породжує нові способи самореалізації, але також і нові форми відчуження: особистість може втрачати зв'язок із власним тілом, часом і соціальними контекстами.

На думку О. Г. Даниляна, слід поділяти віртуальність, як більш широке поняття та кібервіртуальність «...кібервіртуальність – це особливий час-простір, де людина проживає в ідеальному світі на рівні повсякденності, «добудовуючи» себе за допомогою елементів віртуальної колекції, щоб повернутися в реальність уже трансформованою. Відносини всередині віртуальних спільнот певним чином детермінуються функціонуванням соціальних полів, що характеризуються сукупністю норм, інтеріоризація яких веде до включення індивіда в поле, де він наділений певною свободою дії» [3, с. 44].

З філософської перспективи віртуальна реальність стає дзеркалом людського буття, у якому відображаються прагнення до свободи, творчості, а водночас до втечі від реальності. Постає питання про етичні межі існування у

віртуальному світі, відповідальність за дії у ньому та моральну автентичність цифрового досвіду. Віртуальність таким чином виступає не лише як технологічний винахід, але і як нова форма антропологічного досвіду, що радикально змінює уявлення про людину, її пізнавальні здібності, свободу волі й межі відповідальності.

Поява віртуальної реальності стала викликом для традиційного праворозуміння, яке історично ґрунтувалося на матеріальних формах буття та безпосередній взаємодії суб'єктів у фізичному просторі. Віртуальний світ, створений за допомогою цифрових технологій, породжує новий тип суспільних відносин, що існують не в матеріальному, а в інформаційно-цифровому середовищі, однак справляють цілком реальні наслідки.

Науковці стикаються з потребою осмислення віртуальної реальності як нової сфери правового регулювання, у межах якої необхідно визначити статус суб'єктів, об'єктів і зміст правовідносин. Традиційне розуміння суб'єкта права, як фізичної або юридичної особи, потребує розширення, оскільки в цифровому просторі діють віртуальні аватари, автономні алгоритми та штучні інтелекти, здатні здійснювати дії, що мають юридичне значення.

На думку А. В. Сахарчука, «віртуальна реальність (VR) – це технологія, яка за допомогою спеціальних пристроїв (гарнітур VR, контролерів, датчиків) дозволяє користувачам зануритися в штучно створене середовище, яке може імітувати реальний світ або бути абсолютно вигаданим» [4].

Крім того, віртуальне середовище породжує об'єкти, що не мають матеріального вираження, але володіють економічною та правовою цінністю: цифрові активи, токени, NFT, результати творчості в ігрових або симуляційних платформах. Отже, формується нова категорія цифрових активів, що потребує нормативного визначення й захисту.

Право, адаптуючись до викликів цифрової епохи, поступово переходить від територіального принципу регулювання до функціонального принципу, коли норми діють не стільки у фізичному просторі, скільки у сфері взаємодії користувачів і технологій. Це формує підвалини для концепції віртуальної

юрисдикції, у межах якої держави та міжнародні інституції прагнуть узгодити правила поведінки у спільному цифровому середовищі.

О. В. Костенко зазначає, що «компоненти електронної юрисдикції, включаючи електронні суди, орган юрисдикції, правову базу, нейтралітет і неупередженість, а також механізми забезпечення виконання електронних судових рішень, створюють основу для ефективної та надійної системи вирішення правових спорів у електронному середовищі» [5, с. 113].

Таким чином, віртуальна реальність стає повноцінним об'єктом правового впливу, який вимагає нових теоретичних підходів до розуміння суб'єкта, об'єкта та змісту правових відносин, а також міждисциплінарного діалогу між правом, філософією, кібернетикою й етикою.

Поряд із новими можливостями, віртуальна реальність створює комплекс правових ризиків, які стосуються як правового статусу користувача, так і безпеки, відповідальності та захисту прав у цифровому середовищі. Окрема група проблем стосується права інтелектуальної власності. Необхідне переосмислення самої категорії авторства у світі, де частину креативної функції бере на себе штучний інтелект.

Отже, віртуальна реальність відкриває перед правом новий простір ризиків і відповідальності, де необхідно шукати баланс між свободою творчості, правами людини та вимогами безпеки. Розв'язання цих проблем можливе лише через поєднання юридичних, філософських і технологічних підходів до регулювання цифрового буття.

Юридичний вимір віртуальної реальності демонструє, що традиційна система норм виявляється недостатньою для врегулювання процесів, які відбуваються у цифровому середовищі. Віртуальна реальність формує нові типи правовідносин та ставить перед правом питання про межі правосуб'єктності, відповідальності та захисту прав у цифровому світі.

Таким чином, віртуальна реальність є не лише предметом філософських і правових досліджень, а й каталізатором трансформації сучасної правової системи. Вона актуалізує потребу у формуванні нового правового мислення,

заснованого на принципах цифрового гуманізму, етичної відповідальності та гармонізації технологічного розвитку з фундаментальними цінностями людського буття.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Філософський енциклопедичний словник. Електронний ресурс. URL: <http://slovopedia.org.ua/104/53394/1083024.html> (дата звернення - 14.10.2025)
2. Бодріяр Жан. Симулякри і симуляція / Пер. з фр. В. Ховхун. К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. 230 с.
3. Данилян О. Г., Дзьобань О. П. Віртуальність у соціальному середовищі: просторовий модус. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*. № 1 (48). 2021. 34-50.
4. Сахарчук А. В. Правове регулювання віртуальної реальності в Україні. *Консультант. Юридичний маркет плейс*. URL: <https://consultant.net.ua/consultant-article/4676> (дата звернення - 14.10.2025)
5. Костенко О. В., Головка О. М. Електронна юрисдикція metaverse: виклики та ризики правового регулювання віртуальної реальності. *Інформація і право*. № 1(44). 2023. С. 105-115.

Ключові слова: право, інформаційне суспільство, віртуальна реальність, цифрове буття, цифрова ідентичність, правове регулювання цифрових відносин.

Keywords: law, information society, virtual reality, digital being, digital identity, legal regulation of digital relations.

Завальнюк Ірина Володимирівна

Національний університет «Одеська юридична академія»

аспірантка кафедри історії держави та права

ПРИНЦИП ІСТОРИЗМУ ЯК ОСНОВА ПРАВОВОГО АНАЛІЗУ

Принцип історизму є одним із ключових підходів у правовій науці, який дозволяє аналізувати правові явища з урахуванням їхнього розвитку та

історичного контексту. Його суть полягає в тому, щоб досліджувати право не як статичний феномен, а як процес, що формується під впливом історичних, соціально-економічних, політичних і культурних факторів.

Принцип історизму виступає важливим інструментом для аналізу змін у правовій системі, адже дозволяє виявити закономірності розвитку права. Досліджуючи історичні процеси, можна краще зрозуміти соціальну природу правових норм, що виникають у відповідь на суспільні потреби, і побачити, як історичний контекст впливає на зміст і характер правового регулювання. Таким чином, історизм сприяє критичному підходу до сучасних правових норм, розкриваючи їхню залежність від історичних передумов [2].

Історизм як методологічний підхід підкреслює зв'язок права з іншими сферами суспільного життя, дозволяючи розглядати правову систему як відображення ширших історичних процесів. З цього погляду, право постає не як застигла категорія, а як динамічна система, що змінюється під впливом суспільних трансформацій. Також він є основою для порівняльного аналізу правових систем, оскільки дозволяє виявляти як спільні, так і унікальні риси правових норм різних історичних періодів і культур. Таке порівняння допомагає зрозуміти, як різні суспільства формували свої правові традиції відповідно до історичних особливостей, що, у свою чергу, може сприяти ефективнішому підходу до гармонізації правових систем в умовах сучасної інтеграції [1, с.21].

Застосування принципу історизму у правовому аналізі дозволяє всебічно осмислити правові норми, оскільки без врахування історичного контексту важко їх адекватно оцінити. Завдяки такому підходу ми бачимо, як правові норми адаптуються до нових суспільних потреб і змінюються під впливом нових викликів і умов. Це забезпечує більш об'єктивний і критичний погляд на правові норми, які, хоча й можуть бути традиційними або закріпленими в законодавстві, підлягають адаптації та перегляду.

Принцип історизму також має значний вплив на процес правотворення. Аналізуючи історичний розвиток правових норм, законодавці можуть враховувати як позитивні, так і негативні наслідки певних правових рішень у

минулому, що дозволяє приймати більш обґрунтовані та ефективні норми. Такий підхід допомагає простежити зміну суспільних цінностей, ідеалів та потреб, що сприяє адаптації права до сучасних реалій, зберігаючи його стабільність [3].

Особливого значення принцип історизму має в умовах сучасних глобалізаційних процесів, коли перед правовими системами різних держав постає виклик уніфікації та адаптації до міжнародних стандартів. Історичний підхід допомагає зберегти унікальні риси національних правових систем, уникнути надмірної стандартизації, що може призвести до втрати правової самобутності, і водночас забезпечити правове поле для ефективної міжнародної взаємодії.

Отже, принцип історизму є фундаментальним підходом у правовій науці, який дозволяє глибше розуміти правові явища, досліджуючи їх у контексті історичного розвитку. Застосування історизму в правовому аналізі сприяє виявленню закономірностей розвитку правових норм, розкриває вплив соціально-економічних, політичних та культурних чинників на формування права і забезпечує зв'язок між минулим і сучасним у правовій системі. Історичний підхід дозволяє уникати абсолютизації правових норм, враховувати досвід попередніх епох і уникати повторення помилок, а також зберігати національну правову ідентичність у процесі глобалізації.

Таким чином, принцип історизму є необхідним для всебічного розуміння еволюції правових систем і формування гнучкого, адаптивного права, яке враховує історичні цінності та норми, що лежать в основі правопорядку. Його застосування забезпечує сталий розвиток правової науки і сприяє побудові правової системи, здатної ефективно реагувати на сучасні виклики, залишаючись пов'язаною з традиціями та історичною спадщиною.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бабкін В. Д. Методологія історико-правового пізнання. Десяті юридичні читання. Юридична освіта і наука в Україні: традиції та новації : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 15–16 трав. 2014 р.). Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014. С. 20–29

URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/35988/Babkin.pdf?sequence=1>

2. Музиченко П. П. Історія держави і права України: навчальний посібник. – 6-те вид., випр. і доп. / П. Музиченко. – К.: Т-во. «Знання», КОО, 2006. 437 с. URL: https://pidru4niki.com/12080623/pravo/printsipi_metodi_piznannya_istoriko-pravovih_yavisch

3. Стасина У. З. Історизм як принцип і метод в дослідженні інституту адвокатури / У. З. Стасина // Адвокатура: минуле та сучасність: матер. II міжнар. наук. конф. молодих вчених, аспір. та студ. (м. Одеса, 2 березня 2013 р.) / відп. за вип. д.ю.н., проф. В.М. Дрьомін; Націон. ун-т «Одеська юридична академія». – Одеса: Фенікс, 2013. – С.170-172. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/items/63be7d3c-5c2a-4ce1-ad54-e3bfdb0242ed>

Ключові слова: право, історизм, принцип історизму, правова наука, правовий аналіз

Keywords: law, historicism, principle of historicism, legal science, legal analysis

Секція 2. Тенденції та перспективи розвитку сучасного права.

Антошина Ірина Володимирівна

Національний університет «Одеська юридична академія»

доцент кафедри загальної теорії права та держави

кандидат юридичних наук, доцент

ІНФОРМАЦІЙНА ФУНКЦІЯ СУЧАСНОГО ПРАВА В УМОВАХ ВОЄНОГО СТАНУ

Інформаційна функція права справляє цілеспрямований вплив на здійснення правового інформування суб'єктів правових відносин у суспільстві та безпосередньо впливає на процес формування стереотипів поведінки людей. Дана функція права також спрямована на реалізацію процесу регулювання суспільних відносин, пов'язаних із використанням та реалізацією інформації та різноманітних інформаційних потоків. Інформаційна функція сучасного права впливає на відносини, які виникають при обміні правовою інформацією та її реалізація пов'язана з усіма елементами механізму дії права.

У сучасних умовах інформаційну функцію права доцільно визначити як одну з основних функцій сучасного права, що діє в рамках правової системи, реалізує себе через інформаційно-орієнтаційний вплив на суспільні відносини та на поведінку людей, виконуючи при цьому виховну, охоронну та регулятивну роль.

Інформаційна функція права полягає у доведенні до громадян правової інформації, впливає на правосвідомість особи та на формування правової культури суспільства. Реалізація інформаційної функції права втілюється у забезпеченні режиму доступу громадян і посадових осіб до правової інформації, виявляється у таких формах: інформаційно-психологічній, виховній та соціальній. Саме правова інформованість, як громадян так і суспільства в цілому,

виступає результатом реалізації інформаційної функції права.

Термін «правова інформація» визначено у Законі України «Про інформацію» (ст. 18), як сукупність документованих або публічно оголошених відомостей про право, його систему, джерела, реалізацію, юридичні факти, правовідносини, правопорядок, правопорушення і боротьбу з ними та їх профілактику тощо [1].

Свобода ЗМІ у демократичному суспільстві є підставою для гарантування свободи вираження думок та свободи інформації, що, в свою чергу, є одним із основоположних прав людини, закріплених Загальною декларацією прав людини 1948 року та Міжнародним пактом про громадянські та політичні права та також гарантовано Конституцією України. Однак, у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені Конституцією України (ст. 30 - 34, 38, 39, 41 - 44, 53) [2]. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» (ч.1 ст. 8) передбачає також і тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану[3].

У період дії воєнного стану з метою забезпечення інформаційної безпеки з урахуванням потужного впливу інформаційних систем та технологій запроваджується цензура в інформаційній сфері. Також у даний період надзвичайно важливого значення набуває інформування громадськості, суспільні настрої та рівень довіри до Збройних Сил, сил територіальної оборони, волонтерського руху. Відповідно правила збору, перевірки, поширення та використання інформації в цей період зазнає сильного впливу. Основне завдання ЗМІ, як основного інструменту інформування громадян і суспільства загалом, у період дії військового стану є своєчасне, актуальне, об'єктивне, достовірне висвітлення подій, що відбуваються, уникаючи при цьому заподіяння шкоди стратегічним планам України, а саме забезпечення територіальної цілісності України та її державної незалежності.

Військова цензура, як і будь-яка інша, - це насамперед обмеження та контроль. В умовах введеного військового стану на території України з 24 лютого 2022 року допускається тимчасове, обмеження конституційних прав і свобод людини та громадянина, прав та законних інтересів юридичних осіб із зазначенням терміну дії цих обмежень. Такі ж обмеження стосуються і діяльності суб'єктів інформаційної активності.

Забезпечення національної безпеки держави та її громадян у період ведення війни потребує перегляду принципів здійснення інформаційної діяльності. У сучасних умовах, докорінно змінився облік інформування суспільства, практично кожна людина є суб'єктом інформаційної діяльності. З урахуванням поширення каналів та інформаційних ресурсів у соціальних мережах, сьогодні, кожен, хто став свідком будь-якої події, може стати джерелом інформації. У цьому контексті велике поширення набувають фейки, які спотворюють об'єктивність та достовірність інформації.

Обмеження прав і свобод в інформаційній сфері у період воєнних дій і у період дії воєнного стану мало місце в історії різних країн і воїн, зокрема у Другої світової війни військову цензуру США було реалізовано повною мірою. У 1942 році було опубліковано «Кодекси військової практики», де було чітко передбачено близько 13 тем, які тодішнє управління цензури забороняло обговорювати та поширювати інформацію для широкого кола громадськості без попереднього підтвердження, зокрема військові плани, ворожі атаки, пошкодження та їх наслідки. Також будь-яка інформація про склад, матеріальне забезпечення, втрати збройних сил, інформація про кораблі, літаки, засоби оборони цивільних об'єктів, виробництво та дані про озброєння, чутки та недостовірні інформація, військова розвідка, бранці, зв'язок, інформація про візити високопоставлених осіб, а також інформація про погодні умови, крім виняткових випадків стихійного лиха піддавалися військовій цензурі [4].

Головнокомандувачем Збройних Сил України 03 березня 2022 року було підписано Наказ № 73 "Про організацію взаємодії між Збройними Силами України, іншими складовими сил оборони та представниками засобів масової

інформації на час дії правового режиму військового стану" яким, крім іншого, затверджено перелік інформації, розголошення якої може призвести до обізнаності супротивника про дії Збройних Сил України, інших складових сил оборони, що негативно вплине на хід виконання завдань щодо призначення під час дії правового режиму військового стану (Додаток 2). Сьогодні це єдиний акт, який закріплює вимоги військової цензури [5]. Як санкція за порушення даних приписів, Наказом № 73 передбачено покарання у вигляді позбавлення акредитації без права поновлення.

Таким чином, інформаційна функція права на період дії воєнного стану набуває особливого значення та полягає в іншому специфічному відношенні до інформації в цілому, до її збирання та поширення. Вона підпорядкована головному завданню Української держави – інформаційному забезпеченню досягнення військових успіхів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України «Про інформацію» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 48, ст.650) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>
2. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141
3. «Про введення воєнного стану в Україні» Указ Президента України № 64 від 24 лютого 2022 року URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>
4. Code of Wartime Practices for American Broadcasters. Washington: U.S. G.P.O. 1942. Library Catalog URL: <https://images.socialwelfare.library.vcu.edu/items/show/339>
5. «Про організацію взаємодії між Збройними Силами України, іншими складовими сил оборони та представниками засобів масової інформації на час дії правового режиму воєнного стану» Наказ № 73 від 3 березня 2022 року. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS36785>

Ключові слова: інформація, інформаційна функція права, воєнний стан, ЗМІ, інформаційне забезпечення.

Keywords: information, information function of law, martial law, mass media, information support.

Личко Валерія Сергіївна

Національний університет «Одеська юридична академія»

кандидат юридичних наук, адвокат

ПРАВНИЧА ДОПОМОГА В СИСТЕМІ ЮРИДИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Діяльність юриста має суб'єктивно-об'єктивний характер, спрямована на отримання результату за допомогою правових засобів та різноманітних способів і виражається в цілеспрямованих, запланованих діях. В цьому контексті цікавим видається дослідження поняття правничої допомоги крізь призму юридичної діяльності, що дозволило б висвітлити співвідношення даних понять і місце правничої допомоги в системі юридичної діяльності.

О.Ф. Скакун під юридичною діяльністю розуміє систему конкретних дій з охорони та захисту прав, свобод та законних інтересів особистості, які здійснюються юристом-професіоналом в межах права та мають юридичні наслідки. Можна зазначити, що в процесі здійснення юридичної діяльності, спрямованої на захист прав, свобод та законних інтересів особистості, юрист-професіонал (адвокат, фахівець у галузі права) здійснює надання правової допомоги [1, с. 798]

М. В. Коваль як вид юридичної діяльності виділяє захист клієнтів у юридичних справах, що розглядаються у судах, із використанням праці адвокатів, які здійснюють також консультаційну роботу з питань застосування норм права [2, с. 116].

О.Г. Юшкевич та І.А. Логвиненко визначають юридичну діяльність як вид соціальної діяльності юристів у сфері права на професійній основі з використанням юридичних засобів та способів у межах установлених законодавством форм та виділяють наступні її ознаки:

- здійснюється у сфері права (правотворчість (нормотворча, законодавча), правозастосування, інтерпретаційна діяльність, систематизація, облік нормативно-правових актів), адже практично кожного дня трапляються найрізноманітніші життєві ситуації, в яких окремі особи, юристи для отримання позитивного результату застосовують норми права та задовольняють індивідуальні, суспільні та публічні потреби та інтереси;

- чітко регламентована нормами права;

- здійснюється спеціально уповноваженими на те суб'єктами права (юристами), які володіють юридичними знаннями, в тому числі діють від імені держави України, в межах визначених нормами права повноважень (прав та обов'язків), етичних кодексів юристів тощо;

- спрямована на організацію діяльності суб'єктів права, в тому числі встановлювати межі можливої поведінки суб'єктів права, захищати від протиправного втручання інших суб'єктів та зобов'язувати винних до відновлення порушених прав та застосування до них заходів юридичної відповідальності за вчинені правопорушення;

- здійснюється в межах регламентованих строків та процедури (підстави або умови вчинення тих або інших юридичних дій; перелік необхідних етапів, дій, операцій, а також послідовність їх вчинення; порядок фіксації обставин вчинення дій та їхніх результатів; допустимі наслідки юридичних дій тощо) [3, с. 52].

Відповідно до сфер здійснення юридична діяльність поділяється на юридичну практичну діяльність і юридичну наукову діяльність. Юридична практична діяльність – це система свідомо-вольових дій юристів у межах установлених нормами права повноважень (прав і обов'язків) з використанням юридичних засобів та інструментів, що здійснюються у межах права і мають юридичні наслідки [3, с. 53].

Окрім загальних ознак, притаманних юридичній діяльності, юридична практична діяльність має також певні особливі ознаки, що відображають її своєрідність, зокрема:

- пов'язується з постійною роботою над юридичними текстами (законами, судовими рішеннями, науковою літературою), об'єктивністю юристів у професійній діяльності, використанням під час її здійснення таких професійних категорій, як винність, причинність, відповідальність тощо;

- стосується правотворчості (встановлення, зміни чи скасування правових норм, що виражається у підготовці та прийнятті нормативно-правових актів), правотлумачення (правоконкретизації), правореалізації (у формах дотримання, виконання, використання норм права) та правозастосування (підготовки і прийняття індивідуального юридичного рішення в юридичній справі на основі юридичних фактів і конкретних правових норм);

- виражається в юридичних діях та операціях – цілеспрямованих, планованих, які вимагають професійно-правових навичок, уміння, прийомів, підготовки, технічної оснащеності тощо;

- передбачає одержання результату за допомогою правових засобів і різних способів, настання юридичних наслідків або створення умов для дій, виконання яких обумовлює такі наслідки [3, с. 54-55].

О.Ф. Скакун до типових елементів юридичної діяльності відносить такі елементи, як:

- програмування пошуку, перевірки та оцінки фактичної інформації, що проводиться з дотримання свободи вибору методів роботи;

- пошук правової інформації, її доступність, інформаційна насиченість виконуваної роботи;

- правова оцінка представлених або знайдених фактів, що ґрунтується на формальній визначеності виконуваної роботи;

- підбір правових норм і отримання юридичного висновку як вияв відповідного ступеню творчої самостійності при вирішенні юридичних справ та правових завдань;

- ведення в правових рамках переговорів, виступів в судах та інших органах, посередництво при вирішенні конфліктів, що не виключає відповідний ступень ризику;

- підготовка та оформлення правових документів у вигляді рішень, довідок, пропозицій, розробка та обґрунтування позицій, які передбачають відповідний темп та безперервність виконання роботи, залучення технічних засобів;

- контроль за процесом і результатами чиеїсь діяльності, підконтрольність та відповідальність власної діяльності тощо [1, с. 798-799].

З вищевикладеного вбачається, що зазначені ознаки та елементи юридичної діяльності можна спроекціювати і на правничу допомогу як на один з видів практичної юридичної діяльності.

Законом України «Про безоплатну правничу допомогу» правнича допомога визначається як надання правових послуг, спрямованих на забезпечення реалізації прав і свобод людини і громадянина, захисту цих прав та свобод, їх відновлення у разі порушення [4].

Під правничими послугами законодавець розуміє надання правової інформації, консультацій і роз'яснень з правових питань; складення заяв, скарг, процесуальних та інших документів правового характеру; здійснення представництва інтересів особи в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами; забезпечення захисту особи від обвинувачення; надання особі допомоги в забезпеченні доступу особи до вторинної правничої допомоги та медіації [4].

Видається, що законодавче визначення правничої допомоги не відображає повної сутності цього поняття, оскільки недостатньо визначати правничу допомогу лише як надання правових послуг. Доцільно було б підходити до розгляду поняття правничої допомоги як з точки зору юридичної діяльності, так і з позиції правової послуги, оскільки правнича допомога як процес перетікає і відбувається як юридична діяльність кваліфікованого суб'єкта (адвоката або фахівця у галузі) та виражається назовні у вигляді правової послуги як результату практичної юридичної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Скаун О.Ф. Теорія держави і права. – Харків, 2001. – 840 с.

2. Гусарєв С.Д. Юридична діяльність: методологічні та теоретичні аспекти. / С.Д. Гусарєв. – К.: Знання. – 2005. – 375 с.

3. Курс лекцій з юридичної деонтології : навч. посіб./ [І. А. Логвиненко, І. Л. Невзоров, Є. С. Логвиненко та ін.] ; за заг. ред. І. А. Логвиненка, І. Л. Невзорова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. –Харків : ХНУВС, 2022. – 184 с.

4. Про безоплатну правничу допомогу: Закон України від 02.06.2011 року // Голос України від 08.07.2011 - № 122.

Ключові слова: правнича допомога, юридична діяльність, практична юридична діяльність, правова послуга.

Keywords: legal aid, legal activity, practical legal activity, legal services.

Дудник Руслана Миколаївна

Національний університет «Одеська юридична академія»

доцент кафедри загальної теорії права та держави,

кандидат юридичних наук, доцент

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ПРАВОВУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ

У змінних умовах сучасного світу, що відзначається стрімким розвитком технологій, економічною глобалізацією та наростаючою міжнародною співпрацею, системи права та правові системи національних держав стають об'єктом значущих перетворень. Динамічний характер цих процесів породжує складні виклики та можливості, що вимагають серйозного наукового осмислення та аналізу. Однією з ключових аспектів цієї трансформації є взаємодія систем права національних держав з глобальними викликами та інтеграційними процесами.

Глобалізація представляє собою важливий та складний процес, що впливає на різні аспекти суспільства, включаючи економіку, культуру, політику та правову сферу. В науковій літературі існує ряд визначень глобалізації, однак

узагальненою концепцією може вважатися тлумачення глобалізації як процесу глибокої та широкомасштабної взаємодії між національними спільнотами та суспільствами, що призводить до зближення культур, економічних систем, технологій та інших аспектів [1]. Однією з основних рис глобалізації є зростання інтернаціональних зв'язків та залежностей між різними країнами та регіонами світу. Це виражається в збільшенні обсягів міжнародної торгівлі, фінансової інтеграції, обміну ідеями та технологіями. Глобалізація також характеризується взаємопроникненням культур та цінностей різних національних спільнот, що призводить до культурного розмаїття, але також може викликати конфлікти через зіткнення ідентичностей. Іншою важливою рисою глобалізації є розповсюдження інформаційних технологій та засобів зв'язку, що робить спілкування та обмін інформацією миттєвим та доступним на глобальному рівні. Це сприяє зростанню глобальної свідомості, але також створює виклики в сфері кібербезпеки та захисту особистої інформації. Однак глобалізація також має свої негативні аспекти, серед яких можна виділити нерівномірний розподіл економічних та соціальних користей, загрозу для культурної різноманітності, а також вразливість перед глобальними кризами. Отже, глобалізація – це складний та багатогранний процес, що впливає на всі сфери життя суспільства, включаючи систему права та правову систему, і вимагає глибокого наукового дослідження та аналізу її впливу на сучасний світ.

Глобалізація, як складний та всепроникаючий процес, має суттєвий вплив на правову сферу національних держав, включаючи систему права та правові норми. Взаємодія глобалізації з правовою сферою виявляється через ряд механізмів та аспектів, що впливають на структуру, зміст та функції національних правових систем. Один з основних аспектів взаємодії полягає в поширенні міжнародних нормативних актів та стандартів на національний рівень. Міжнародні угоди, договори та конвенції стають невід'ємною частиною національної правової системи, що вимагає їх впровадження та виконання національним законодавством [2]. Ця взаємодія спричиняє необхідність гармонізації внутрішнього законодавства з міжнародними нормами. Другим

важливим аспектом є зближення правових підходів та стандартів між різними країнами. За рахунок великомасштабних комунікаційних та інформаційних зв'язків, правові системи національних держав стають менш ізольованими, а отже, розробка подібних рішень для схожих проблем стає важливою. Це може відбуватися через створення міжнародних стандартів, що об'єднують різні правові системи в конкретних сферах, таких як права людини чи міжнародна торгівля [3]. Однак взаємодія глобалізації з правовою сферою також створює виклики та конфлікти. Різні культурні, релігійні та етнічні аспекти можуть призводити до суперечок між міжнародними стандартами та національними цінностями. Однак важливо враховувати, що взаємодія глобалізації з правовою сферою може сприяти утвердженню універсальних цінностей та забезпеченню захисту прав та свобод на міжнародному рівні. У підсумку, взаємодія глобалізації з правовою сферою відображається у зближенні міжнародних та національних нормативних актів, створенні спільних стандартів та викликах, пов'язаних із збереженням культурної різноманітності та ідентичності. Вивчення цих аспектів відкриває шлях до кращого розуміння впливу глобалізаційних процесів на правову систему сучасних національних держав.

Отже, у світі глобалізації правова система України стикається з викликами та можливостями. Збереження національної ідентичності, адаптація до міжнародних стандартів та гармонізація внутрішнього законодавства є важливим завданням. Глобалізація взаємодіє з правовою системою, сприяючи її участі в міжнародному співтоваристві та розвитку економіки. Але це також ставить питання про збереження національних цінностей. Технологічний розвиток створює нові можливості та виклики, такі як кібербезпека та захист особистих даних. Збереження національної ідентичності, гармонізація стандартів та адаптація до нових викликів є ключовими аспектами цього впливу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Хаустова М.Г. Феномен глобалізації та плюралізм її інтерпретації. *Форум права*. 2013. №4. С. 430 – 440.
2. Зварич Р. Національна держава в контексті глобалізації. *Юридична*

Україна. 2009. №2. С. 8-11.

3. Хаустова М.Г., Липнік В. Вплив глобалізації на правову систему України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. №1.

Ключові слова: глобалізація, правова система, система права, гармонізація.

Keywords: globalization, legal system, system of law, harmonization.

Іванчук Віра Євстафіївна

Національний університет «Одеська юридична академія»

*доктор філософії в галузі права, доцент кафедри загальної теорії права
та держави*

ПРАВОВИЙ МОНІТОРИНГ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ІНСТРУМЕНТ ПРАВОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сучасний етап розвитку правової системи України характеризується активним пошуком ефективних механізмів удосконалення правотворчої діяльності та забезпечення стабільності законодавства. Динамічні соціально-економічні, політичні та технологічні процеси зумовлюють потребу у формуванні якісно нових підходів до правового регулювання, орієнтованих на гнучкість, системність і наукову обґрунтованість. У цьому контексті особливої актуальності набуває правовий моніторинг як інноваційний інструмент, спрямований на оцінювання ефективності чинного законодавства, виявлення прогалин, колізій та тенденцій його розвитку.

Правовий моніторинг виступає важливою складовою процесу правотворчості, що забезпечує зворотний зв'язок між нормотворчою діяльністю та її практичними результатами. Його запровадження сприяє підвищенню якості нормативно-правових актів, узгодженості правової системи, а також ефективнішому реагуванню держави на суспільні потреби.

Незважаючи на те, що окремі аспекти правового моніторингу досліджувалися в працях українських та зарубіжних учених, ця проблематика залишається недостатньо розробленою у вітчизняній правовій науці, особливо в контексті її практичного впровадження у правотворчу діяльність органів державної влади. Саме тому наукове осмислення правового моніторингу як інноваційного інструменту правотворчості є важливим для підвищення ефективності правової політики держави, удосконалення законодавчого процесу та розвитку правової системи України загалом.

Механізм правового регулювання можна визначити як систему правових засобів, за допомогою яких держава здійснює регулятивний вплив на свідомість і поведінку індивідів. У цьому контексті метою правового моніторингу виступає забезпечення реальної ефективності реалізації правових норм, що проявляється у трансформації їх змісту в правомірну поведінку особи. Це досягається через формування у суб'єктів права належних ціннісних орієнтацій щодо права та мотивацію до соціально схвалюваних моделей правової поведінки. Такий підхід узгоджується з природною властивістю права – прагненням до максимальної визначеності та впорядкованості юридичного регулювання суспільних відносин [1, с. 108].

Механізм впливу результатів правового моніторингу на розвиток і функціонування правової системи держави доцільно розглядати як комплекс взаємопов'язаних правових інститутів, а також опосередкованих правовими засобами технологічних операцій і юридичних процедур, спрямованих на забезпечення своєчасного коригування нормотворчої та правозастосовної діяльності відповідно до інформації, отриманої в процесі здійснення правового моніторингу.

Для формування ефективного механізму правового моніторингу необхідною є розробка та нормативна регламентація його структурних елементів, які забезпечують узгоджене функціонування всіх етапів процесу – від збору інформації до ухвалення управлінських і нормотворчих рішень. Такий механізм повинен мати чітке процедурне, організаційне та інформаційне

забезпечення, що ґрунтується на принципах відкритості, системності та відповідальності суб'єктів моніторингу. Зокрема, слід передбачити:

- юридичні процедури, які охоплюють узагальнення результатів правового моніторингу, здійснюваного різними суб'єктами; розгляд та правове оформлення отриманих висновків (зокрема, через прийняття нормативно-правових актів або видання доручень органам державної влади та посадовим особам); визначення правового статусу осіб, відповідальних за реалізацію заходів реагування у межах їх компетенції;

- порядок створення, функціонування та ведення єдиної інформаційної бази даних результатів правового моніторингу, що забезпечить систематизацію, збереження та доступ до аналітичної інформації;

- механізм контролю за своєчасним застосуванням заходів реагування, передбачених за результатами моніторингу, а також порядок притягнення до юридичної відповідальності осіб, які не виконали або неналежно виконали відповідні доручення чи рекомендації;

- технологічні операції з передачі, обробки, узагальнення та зберігання даних щодо проведення правового моніторингу, його результатів і здійснених заходів реагування в межах єдиної інформаційної системи [3, с. 249].

Розроблення та нормативне закріплення таких процедур сприятиме інституційному зміцненню системи правового моніторингу, забезпеченню прозорості процесів прийняття рішень у сфері правотворчості та підвищенню ефективності правового регулювання загалом.

Слід констатувати, що правовий моніторинг посідає важливе місце в системі сучасної правотворчої діяльності, виступаючи інноваційним механізмом забезпечення якості, узгодженості та ефективності законодавства. Його сутність полягає у систематичному спостереженні, аналізі, оцінюванні та прогнозуванні стану правової системи з метою своєчасного виявлення недоліків правового регулювання і розроблення пропозицій щодо їх усунення.

Розгляд правового моніторингу як інноваційного інструменту зумовлений тим, що він поєднує традиційні правові методи з сучасними інформаційно-

аналітичними технологіями, забезпечуючи об'єктивність і наукову обґрунтованість рішень у процесі нормотворення. Його впровадження створює передумови для підвищення прогнозованості правової політики, оптимізації законодавчого процесу та формування стабільної, внутрішньо узгодженої правової системи [2, с. 555].

Ефективне функціонування механізму правового моніторингу потребує чіткого нормативного врегулювання процедур його проведення, визначення компетенції суб'єктів, створення єдиної інформаційної бази даних, а також запровадження контролю за реалізацією результатів моніторингу. Це дозволить не лише забезпечити своєчасне коригування правотворчої діяльності, а й сприятиме зміцненню принципів верховенства права, законності та стабільності правового середовища.

Таким чином, правовий моніторинг виступає не просто технічною чи аналітичною процедурою, а комплексним інститутом, що забезпечує зворотний зв'язок між нормотворчістю і правозастосуванням, формуючи підґрунтя для сталого розвитку правової системи України та її адаптації до європейських стандартів ефективного правового регулювання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Варич О. Г. Правовий моніторинг як сучасний вектор ефективного розвитку правової системи. *Альманах права*. 2019. № 10. С. 108-110.
2. Іванчук В. Є. Правовий моніторинг: стан та шляхи вдосконалення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 9. С. 553-557. URL: http://lsej.org.ua/9_2023/136.pdf
3. Правовий моніторинг як складова правотворчої та правозастосовчої діяльності: монографія / за заг. ред. О.О. Кота, А.Б. Гриняка, Н.В. Міловської. Київ : Алерта, 2023. 268 с.

Ключові слова: правовий моніторинг, правотворча діяльність, правова система, правове регулювання.

Keywords: legal monitoring, law-making activity, legal system, legal regulation.

Дараган Євген Олександрович

Національний університет «Одеська юридична академія»

аспірант кафедри загальної теорії права та держави

ЩОДО ТЛУМАЧЕННЯ КОДИФІКОВАНИХ АКТІВ

Суспільні відносини невинно змінюються під впливом глобальних перетворень, економічних коливань та вкрай стрімкого розвитку технологій. Правова система має відображати ці зміни, щоб залишатися ефективною, запобігати хаосу та підтримувати стабільність.

Кодифікація сприяє єдності та послідовності правової системи, усуваючи протиріччя і неоднозначності в законодавстві. Результатом такої діяльності (кодифікації) є видання кодифікованих актів. Оскільки кодифіковані акти мають специфічні властивості, що відрізняє їх від інших правових актів, відповідно їх тлумачення представляє особливий інтерес для вивчення.

Тлумачення допомагає зрозуміти зміст і межі застосування правових норм, що має важливе значення для правової визначеності. Актуальність дослідження тлумачення кодифікованих актів зумовлена їх центральною роллю в системі правового регулювання. Проте, перш ніж охарактеризувати особливості тлумачення кодифікованих актів, необхідно визначитися, що розуміється під поняттям «кодифікований акт».

Дослідженню питання кодифікованих актів у більшій чи меншій мірі приділяли увагу вітчизняні та зарубіжні вчені, такі як: І. Беніаміні, Є. А. Гетьман, Ю. М. Бисага, Л. М. Добробог, В. В. Дудченко, Р. Кабріяк, О. Я. Рогач, О. Ф. Скакун та ін.

Відмічається, що за ступенем впорядкованості закони поділяються на кодифіковані та поточні (тематичні). Кодифіковані — нормативні акти, затверджені законами, в яких на науковій основі узагальнюються і систематизуються норми права, що регулюють певну групу суспільних відносин. Кодифіковані закони приймаються у формі кодексів та Основ законодавства

(наприклад, Кодекс адміністративного судочинства України, Основи законодавства України про охорону здоров'я) [1, с. 285].

Варто акцентувати увагу на тому, що окрім зазначених прикладів існують й інші форми кодифікованих актів. Так, О. Ф. Скакун зазначає, що кодифікація виражається в підготовці та прийнятті нових актів, у які заносяться узгоджені між собою як норми старих актів, що виправдали себе, так і нові нормативні розпорядження. Результати кодифікації: Конституція, Кодекс, Основи законодавства, Статут, Положення, Правила [2].

Кодифікованим актам властиві певні ознаки, які відрізняють їх від інших правових актів. О. Я. Рогач аналізуючи внутрішні та зовнішні ознаки кодифікаційних актів, виділяє такі властивості:

- 1) висока юридична цілісність і внутрішня узгодженість;
- 2) стабільність;
- 3) врегулювання широкого кола суспільних відносин;
- 4) складна структурна побудова [3, с. 44].

Кодифікований акт вважається свого роду «дайджестом» законодавства в певній галузі і є зручним для використання. У цьому зв'язку, звертаємо особливу увагу на те, що такий документ не тільки про форму, але й про зміст права.

Кодифікований акт уособлює повну логічну та цілісну систему правових норм, яку важливо «не порушити» при тлумаченні. Якщо дотримуватися такого підходу, результат тлумачення постає невід'ємним додатковим елементом до кодифікованого акту. Для прикладу згадаємо результати кропіткої систематизаторської діяльності глосаторів.

Школа глосаторів, була створена на базі тлумачення традиційних текстів римського права. Більше того, як зазначає Д. Вовк, говорячи про традицію римського приватного права у сучасному праві, ми маємо на увазі не стільки власне норми і доктрину, які діяли у Стародавньому Римі, скільки інтерпретації римського права у *Corpus juris civilis*, а ще більше — у працях глосаторів, постглосаторів та гуманістів [4, с. 51]. Глосатори аналізували текст, зосереджуючись на детальному розумінні його контексту, переважно

використовуючи філологічний підхід. Можна виснувати, що вони займались не тільки тлумаченням, але й систематизацією, узгоджуючи різні частини Дигест між собою та формуючи при цьому основні правові принципи. Вбачається, що праці глосаторів мають надвисокий рівень, і без них сьогодні важко уявити дослідження самих Дигест.

Тлумачення до кодифікованих актів полягає у визначенні змісту та роз'ясненні положень цих актів, що важливо для їх коректного застосування на практиці. Сьогодні відомо про різні способи та підходи до тлумачення серед яких: логічний, мовний (лінгвістичний), системний, історичний, структурно-функціональний, телеологічний та ін.

В. В. Дудченко в контексті розгляду інтерпретації права звертає увагу на основоположний принцип «не за буквою, а за духом законів», який означає перевагу телеологічного (цільового) тлумачення над методом екзегез [5, с. 328]. Бачиться, що цей принцип є універсальним до тлумачення будь-яких правових актів, зокрема і кодифікованих.

Окрім того, враховуючи властивості кодифікованих актів, слід виділити особливості їх тлумачення, які полягають у наступному:

1. Тлумачення будь-якої частини має враховувати цілісність та структуру кодифікованого акту. Відтак, складна структурна побудова вимагає від суб'єкта тлумачення чіткого розуміння організації структурних елементів (розділів, глав, параграфів, статей, їх частин і т. д.). Акцентуючи увагу на взаємозв'язок між частинами і цілим, не можна не згадати про герменевтичний підхід до тлумачення, з його ключовою концепцією герменевтичного кола, де розуміння частини можливе лише через розуміння цілого і навпаки. Таким чином, окремі статті та положення слід інтерпретувати з урахуванням загального змісту та мети кодифікованого акту.

2. Тлумачення конкретних положень має відповідати фундаментальним принципам, які лежать в основі відповідної галузі права. Різні галузі мають свої унікальні принципи. Прикладом, у цивільному праві: свобода підприємницької діяльності, свобода договору, тощо. Відповідно тлумачення

кодифікованого акту має відповідати цим специфічним принципам. Розуміння історичного контексту, створення та розвитку кодифікованого акту допомагає глибокому дослідженню базових засад, які закладені в його основу.

3. Масштабність впливу та багатогранність практичного впровадження результатів тлумачення кодифікованих актів. Оскільки положення кодифікованого акту зазвичай охоплюють значну кількість аспектів певної галузі, їх тлумачення вимагає урахування різноманітності ситуацій до яких вони можуть застосовуватись. Результати тлумачення кодифікованих актів є предметом вивчення для студентів, предметом дослідження для науковців, допоміжним інструментом для практикуючих юристів та громадян для коректного розуміння тієї чи іншої норми, яку містить кодифікований акт.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. — Харків: Право, 2009. — 584 с.

2. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: Підручник. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-1643.html>

3. Рогач О. Я., Бисага Ю. М. Кодифікаційні акти в системі законодавства України: монографія. Ужгород: Ліра, 2005. 124 с.

4. Вовк Д. Правова традиція: розуміння у контексті співвідношення з правовою системою і правовою культурою. *Вісник* № 2 (69) С. 42–52

5. Дудченко В. В. Інтерпретація права (порівняльно-правовий аспект). *Правові новели* № 19, 2023. С. 323–330

Ключові слова: кодифікація, тлумачення, кодифікаційні акти, правові акти, джерела права.

Keywords: codification, interpretation, codification acts, legal acts, sources of law.

Білоус Ольга Анатоліївна

Національний університет “Одеська юридична академія”

*аспірантки 4-го курсу заочної форми навчання кафедри загальної теорії
права та держави*

ПРОБЛЕМАТИКА РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ

В сучасному світі гендерні права набувають нового значення в умовах світових трансформацій, глобалізацій та інтеграцій, зумовлених розвитком самого суспільства. Безперечно, гендерні можливості, які розвиваються та отримують визнання, формують уявлення людей щодо характерної мети їх існування - закріплення рівності у всіх її наявних сенсах як запоруки соціально-культурного буття людини. Загалом, гендерне право за своїм типом правового регулювання носить міжгалузевий характер, так як впливає на суспільні відносини, які відносяться за предметом та методом правового регулювання до інших галузей права. З огляду на це, важливою особливістю даної галузі права є її коригувальна функція відносно чинних норм, які шляхом правозастосування призводять до порушення принципу гендерної рівності.

Відповідно, відносно дискримінаційними нормами є окремі положення Кримінального Кодексу України (далі - Кодексу) в чинній редакції. Таким чином, в розділі XII «Звільнення від покарання та його відбування» існують дві привілейовані підстави надання лише жінкам право бути звільненою від покарання та його відбування. Зокрема, в частині 1 статті 79 “Звільнення від відбування покарання з випробуванням вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років” передбачається, така підстава: у разі призначення покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі вагітним жінкам або жінкам, які мають дітей віком до семи років, крім засуджених до позбавлення волі на строк більше п'яти років за тяжкі і особливо тяжкі злочини, а також за корупційні кримінальні правопорушення, кримінальні правопорушення, пов'язані з

корупцією, суд може звільнити таких засуджених від відбування як основного, так і додаткового покарання з встановленням іспитового строку у межах строку, на який згідно з законом жінку може бути звільнено від роботи у зв'язку з вагітністю, пологами і до досягнення дитиною семирічного віку [1]. Однак, для представників чоловічої статі ця підстава є закритою, внаслідок цього виникає ряд запитань, що робити з даними засудженими, якщо вони є єдиним законним представником неповнолітньої дитини, віком до 7 років.

Разом з тим, частиною 4 статті 3 Кодексу передбачено, що застосування закону про кримінальну відповідальність за аналогією заборонено [1]. Таким чином, блокується право чоловіка на звільнення від відбування покарання та неповнолітня дитина направляється до дитячого будинку, хоча має законного представника. З огляду на це, соціальні гарантії для чоловіків, як повноцінних громадян країни носять характер формальності, оскільки, потрапляючи до установ виконання покарань за нетяжкий злочин та характеризуючись позитивно, вони не мають право на застосування принципу гендерної рівності.

Досить схожою за своїм дискримінаційним характером є частина 1 статті 83 Кодексу “Звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років”, в якій вказано, що засуджених до обмеження волі або до позбавлення волі жінок, які стали вагітними або народили дітей під час відбування покарання, крім засуджених до позбавлення волі на строк більше п'яти років за умисні тяжкі та особливо тяжкі злочини, суд може звільнити від відбування покарання в межах строку, на який згідно з законом жінку може бути звільнено від роботи у зв'язку з вагітністю, пологами і до досягнення дитиною трирічного віку [1]. В даному випадку, спостерігаємо своєрідне ігнорування законодавцем права на батьківство, оскільки можлива ситуація при якій батько, відбуваючи покарання, залишається єдиним живим законним представником дитини, через смерть матері в установах виконання покарань. Однак, шансу у чоловіка звільнитись від відбування покарання за тих обставин немає, оскільки аналогія закону в даному випадку заборонена, а процесуальної процедури як діяти з огляду на дані обставини українська правотворчість ще не віднайшла.

Таким чином, потрібно зазначити про порушення статті 51 Конституції України, в якій вказано, що сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою [2]. Тобто, важливість батьківства та материнства за основним законом країни перебуває в рівних умовах та підлягає застосуванню в контексті гендерної рівності, а також як забезпечення можливості зберегти для дитини право на щасливе дитинство.

З огляду на це, формулюємо пропозиції вирішення даної проблематики: по-перше, проведення гендерно-правової експертизи відносно вищенаведених положень закону про кримінальну відповідальність, а саме статті 79 “Звільнення від відбування покарання з випробуванням вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років” та статті 83 “Звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років” на встановлення факту порушення гендерних прав представників чоловічої статі. По-друге, внесення змін до наявних статей, шляхом удосконалення нормативного формулювання, зокрема: статтю 79 у такій редакції: «Звільнення від відбування покарання з випробуванням вагітних жінок, жінок та чоловіків, які мають дітей віком до семи років» зі змінами відповідних частин даної статті, а також статтю 83 у такій редакції: «Звільнення від відбування покарання вагітних жінок, жінок, які мають дітей віком до трьох років та чоловіків, які є законним представником дітей віком до трьох років» також з введенням аналогічних змін в передбачені частини даної статті.

Підсумовуючи вищевикладене, вважаємо, що проблематика регламентації гендерної рівності за Кримінальним Кодексом України носить стереотипний характер, відповідно якого материнство є основною формою існування щасливого дитинства, а батьківство другорядною, що фактично блокує існування принципу гендерної рівності як гаранта забезпечення паритетного середовища. Вважаємо, що запропоновані шляхи вирішення даної проблеми є актуальними та відповідають сучасним міжнародним вимогам згідно міжнародно-правових договорів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кримінальний Кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 23. 01. 2026)

2. Конституція України : Закон України від 28. 06. 1996 р., № 254к/96-ВР. URL: <https://surl.lu/pjqjbm> (дата звернення 23. 01. 2026)

Ключові слова: гендерне право, гендерна рівність, правова регламентація, гендерно-правова експертиза, гендерні можливості.

Key words: gender law, gender equality, legal regulation, gender legal expertise, gender opportunities.

Черненко Владислав Васильович

Національний університет «Одеська юридична академія»

аспірант кафедри загальної теорії права та держави

ПОРІВНЯННЯ СТРОКІВ ОСКАРЖЕННЯ ДИСЦИПЛІНАРНИХ СТЯГНЕНЬ ЗА ПОРУШЕННЯ СУБОРДИНАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ В УКРАЇНІ ТА ПОЛЬЩІ

Порівняльний аналіз українського та польського законодавства має особливе значення з огляду на те, що Польща, як держава-член НАТО з 1999 року та ЄС з 2004 року, пройшла успішну трансформацію військово-правової системи від пострадянської моделі до стандартів євроатлантичної спільноти. При цьому існуюча в Україні десятиденна темпоральна межа для оскарження дисциплінарних стягнень (ст. 13 Дисциплінарного статуту Збройних Сил України) порівняно з чотирнадцятиденним строком у Польщі (ст. 408 Закону про оборону Батьківщини 2022 року) потенційно створює ситуацію обмеження ефективного доступу до правосуддя, що суперечить прецедентній практиці Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), зокрема рішенням у справах "Engel and Others v. the Netherlands" (1976), "Eggs v. Switzerland" (2014).

Обидві країни мають досвід трансформації від радянської військово-

правової системи, що характеризувалася домінуванням дисциплінарної влади командирів над правами військовослужбовців. Польща успішно пододала цю спадщину через послідовну імплементацію стандартів НАТО та ЄС.

Як Україна, так і Польща належать до континентальної (романо-германської) правової сім'ї, що полегшує рецепцію правових інститутів. Як справедливо зазначають Т. Kolomoiets, S. Fedchyshyn та К. Rokicka-Murszewska, компаративні дослідження правових систем України та Польщі мають особливу евристичну цінність, оскільки обидві країни "пройшли схожі етапи трансформації від авторитарних режимів до демократичних правових держав, що робить польський досвід особливо релевантним для українських реформ" [1, с. 372]. Реформування українського законодавства відповідно до польських стандартів сприятиме виконанню зобов'язань України за Угодою про асоціацію з ЄС (2014) та підготовці до інтеграції в НАТО.

Систематичне порівняння українського та польського законодавства виявляє наступні ключові відмінності (див. Таблицю 1):

Критерій порівняння	Україна	Польща	Аналіз відповідності європейським стандартам
Нормативна база	Дисциплінарний статут ЗСУ 1999 р. (ст. 13)	Закон про оборону Батьківщини 2022 р. (ст. 408)	Польща: сучасна кодифікація відповідає принципу правової визначеності
Строк оскарження	10 діб	14 днів (+ можливе подовження до 28 днів)	Україна: потенційне порушення доступу до правосуддя (ст. 6 ЄКПЛ)
Початковий момент	День оголошення	День отримання (письмове підтвердження)	Польща: вища правова визначеність
Можливість подовження	Не передбачена	Так, за обґрунтованих обставин (+14 днів)	Україна: не враховує об'єктивні перешкоди
Орган	Вищий командир або	Вищий начальник	Польща: інституційна

оскарження	суд (адміністративний)	або військовий суд	незалежність військових судів
Правова допомога	Не гарантована	Безоплатна правова допомога у військових судах	Польща: відповідає ст. 6(3)(с) ЄКПЛ

Таблиця 1. Порівняльний аналіз строків оскарження дисциплінарних стягнень

Проведений компаративний аналіз строків оскарження дисциплінарних стягнень за порушення субординації в Україні та Польщі виявив істотні правові диспропорції, що потребують законодавчого усунення. Український десятиденний строк без можливості подовження (ст. 13 Дисциплінарного статуту ЗСУ) порівняно з польським чотирнадцятиденним строком з можливістю подовження до 28 днів (ст. 408 Закону про оборону Батьківщини 2022 р.) створює підвищений ризик обмеження конституційного права на судовий захист (ст. 55 Конституції України) та права на справедливий суд (ст. 6 ЄКПЛ).

Польська система забезпечує більший рівень процесуального захисту через інституційну незалежність військових судів та гарантоване право на правову допомогу, тоді як українська модель адміністративного оскарження до вищого командира потенційно створює конфлікт інтересів. І.В. Олішевський, досліджуючи особливості правозастосування в умовах безпекових викликів, зазначає, що «ефективність правових механізмів захисту залежить не лише від формальних норм, але й від інституційної спроможності органів, що їх застосовують» [2, с. 337], що підкреслює важливість незалежності судових органів.

У зв'язку з цим пропонуємо внести зміни до ст. 13 Дисциплінарного статуту Збройних Сил України, виклавши її в наступній редакції: «Військовослужбовець має право оскаржити накладене на нього дисциплінарне стягнення до вищого командира (начальника) або до суду протягом чотирнадцяти діб з дня письмового отримання наказу про накладення стягнення. За наявності обґрунтованих обставин (хвороба, перебування у відрядженні, участь у бойових діях, відсутність доступу до документів справи) зазначений строк може бути подовжений командиром (начальником), який наклав стягнення, або судом на строк до чотирнадцяти діб за клопотанням військовослужбовця». Також

доповнити Дисциплінарний статут нормою про обов'язкове надання військовослужбовцю копії наказу про накладення стягнення з роз'ясненням порядку і строків оскарження, а також права на безоплатну правову допомогу при судовому оскарженні (імплементация ст. 6(3)(с) ЄКПЛ). Крім того провести комплексне дослідження судової практики розгляду скарг на дисциплінарні стягнення з метою виявлення статистики дотримання строків, причин їх пропуску та ефективності існуючого механізму, що дозволить емпірично обґрунтувати необхідність законодавчих змін.

Темпоральна недостатність українського регулювання особливо критична в умовах воєнного стану, коли військовослужбовці об'єктивно можуть бути позбавлені можливості своєчасного оскарження через специфіку несення служби. Польський досвід подвійного строку з механізмом подовження за обґрунтованих обставин демонструє оптимальний баланс між необхідністю забезпечення оперативності дисциплінарних процедур (легітимна мета) та гарантуванням ефективного доступу до правосуддя (фундаментальне право).

Імплементация польських стандартів в українське законодавство шляхом подовження базового строку до 14 діб з можливістю подовження до 28 днів, чіткого визначення початкового моменту перебігу строку та запровадження інституційних гарантій незалежності судового розгляду сприятиме гармонізації військово-правової системи України з *acquis communautaire*, виконанню зобов'язань за Угодою про асоціацію з ЄС та відповідності практиці ЄСПЛ. Такі зміни не підірвуть військову дисципліну, оскільки максимальний 28-денний строк залишається достатньо коротким для забезпечення оперативності, але водночас створить адекватні процесуальні гарантії права на захист, що є неодмінною ознакою демократичної правової держави.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Kolomoiets, T., Fedchyshyn, S., & Rokicka-Murszewska, K. Economic and legal aspects of restrictions on civil servants' political party membership in Ukraine and Poland: a comparative study. *Baltic Journal of Economic Studies*. – 2025. Vol. 11, No. 3. P. 371–380. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2025-11-3-371-380>

2. Olishevskiy, I. V. Comparative analysis of international cooperation between the State Border Guard Service of Ukraine and border agencies of neighboring states in the field of border security before and after the full-scale Russian invasion. *Analytical and Comparative Jurisprudence*. 2025. Vol. 3, №. 3. P. 332–338. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.03.3.52>

Ключові слова: дисциплінарна відповідальність, строки оскарження, військове право, юридична відповідальність, Європейська конвенція з прав людини.

Keywords: disciplinary liability, appeal deadlines, military law, legal liability, European Convention on Human Rights.

Лисенко Ангеліна Володимирівна

*Національний університет «Одеська юридична академія»
аспірантка кафедри загальної теорії права та держави*

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ОБ’ЄКТА «НАНОТЕХНОЛОГІЯ»: АКЦІОНОРМАТИВНИЙ ВИМІР

Глибинні трансформації світового континууму спричинили ґрунтовне переосмислення наукового простору і сприяли становленню тенденції наукового мислетворення категоріями інноваційної концептуальності з векторальною динамікою на розвиток високих технологій.

Подібна переоцінка глобального наукового потенціалу обумовила формування принципово нового погляду на варіативність модифікацій матерії і на способи взаємодії людського фактору з її формами.

Однією з найвизначальніших сил, що постала актуальним детермінантом науково-технічної панорами суспільства XXI століття став прогресивний розвиток нанотехнологій. Поступальна інтеграція нанотехнологій у магістральні напрями суспільного розвитку зумовила істотні якісні зміни в осмисленні, перцепції, специфіці, динаміці та масштабах їх впливу на об’єктивну реальність.

У науковому дискурсі зазначається, що на сучасному етапі саме нанотехнології стають ланкою, яка з'єднує революційні технологічні напрями [1, с. 26] та саме їх розвиток, за прогнозами більшості експертів, визначить вигляд ХХІ сторіччя [2, с. 141].

Вказані вище процеси розкрили для правової системи нові імперативи розвитку та актуалізували потребу у модернізованому переосмисленні її класичних інструментів, стандартних механізмів, типових моделей, традиційних патернів та усталених наборів реакцій на правові ситуації, пов'язані з нанотехнологіями, з метою забезпечення балансу між правовим заохоченням високотехнологічного прогресу та пропорційним контролем потенційних ризиків від їх хаотичного розвитку.

Нанотехнологія не є традиційним об'єктом права, це абсолютно унікальна, багатовимірна, комплексна категорія, в якій симбіотично поєднуються фрагментарні особливості декількох галузей права, водночас її змістовне ядро вирізняється автентичною специфікою та індивідуалізованою проблематикою, що не охоплюється жодними існуючими правовими категоріями.

Наслідком такої багатовимірності та сингулярної складності є відсутність єдиного, сформованого та загальновизнаного серед наукової спільноти підходу до розуміння юридичної природи нанотехнологій. Вважаємо, що її можна рівнозначно розглянути з позиції чотирьох різних варіацій правового осмислення: 1) в якості об'єкта права інтелектуальної власності, як нематеріальне благо, що виникає внаслідок інтелектуальної, творчої діяльності; 2) в якості об'єкта подвійного призначення, який можна використовувати як в цивільних, так і у військових цілях; 3) як потенційно небезпечний об'єкт (джерело підвищеної небезпеки); 4) як окремий об'єкт права, що стане основою для формування нової галузі права.

Слід зазначити, що перші три варіації сприйняття лише частково демонструють одну із граней юридичної природи категорії «нанотехнологія» і не відображають всю повноту потенціалу її сутності. Натомість остання варіація є найбільш оптимальною з точки зору цілісного представлення та

концептуалізації, але найскладнішою у реалізації, і потребує ряду підготовчих процедур та комплексного підходу з боку всієї міжнародної спільноти. З огляду на це, такий підхід більше орієнтований на перспективу і стане актуальним тоді, коли експлуатація нанотехнологій зі статусу експериментів та розробок перейде на рівень практичного застосування.

Складність у визначенні юридичної природи об'єкта «нанотехнологія» перешкоджає встановленню її правового статусу і робить неможливим вироблення повноцінної та цілісної концепції правового регулювання нанотехнологій. Як визначається в науці, майже неможливо сформулювати юридичну конструкцію механізму правового регулюванні відносин, пов'язаних із нанотехнологіями. З одного боку, існує об'єкт регулювання з розмитими межами, з іншого – відбувається його постійний розвиток і вдосконалення [3, с. 80].

Таким чином, аналіз юридичної природи та правової сутності об'єкта «нанотехнологія» дає підстави стверджувати, що він є специфічним феноменом, який масштабом свого потенціалу виходить за межі існуючих правових конструкцій та моделей, не вписується в канонічні уявлення про об'єкт права і формує новий вимір його змістовного та концептуального наповнення.

У цьому контексті, цікаво розглянути проблематику правового регулювання відносин, пов'язаних з нанотехнологіями, крізь призму аксіонормативного виміру, з позицій якого право є не тільки уособленням порядку, а й цінністю, яка забезпечує його розвиток, охорону та взаємодію з хаосом [4, с. 13].

Таким чином, центр концептуальної уваги зосереджено на аксіосфері права і основний смисловий наголос спрямовано на спроможності права навіть в нових умовах залишатися надійним засобом забезпечення свободи, порядку, цілісності, справедливості та безпеки, а також визначення його ціннісного сенсу в нових реаліях, здатності адаптуватися до стрімких змін в усіх сферах епохи постмодерну [4, с. 9].

Специфікою аксіосфери права є існування двох видів цінностей: правових

цінностей та цінностей права [4, с. 20]. В контексті обраної нами проблематики нас цікавлять саме цінності права, як явища, які за своєю сутністю не належать до правової сфери, проте є значимими для людини і суспільства, що зумовлює необхідність їхнього правового захисту. Саме через цінності права виявляється його динаміка, відповідь на виклики часу, потреби людини і суспільства [4, с. 21].

Зі становленням парадигми високотехнологічного розвитку та концепції формування інноваційного типу суспільної формації, особливої актуальності набувають такі цінності права, як високі технології, що у своїй варіативності охоплюють і нанотехнології як найперспективніший напрям науково-технічного розвитку.

Наведене вище аргументує нагальну потребу системного підходу до правового регулювання нанотехнологій, що передбачає не лише нормативне закріплення основних приписів, а й вироблення цілісної, всебічно обґрунтованої правової концепції, з ефективними механізмами реалізації та належним законодавчим оформленням для забезпечення гласності та відкритості нормативних змін, що стане основою для діалогу з суспільством, який, в свою чергу, є одним з проявів соціальної цінності права.

Саме нанотехнологія, як феноменологічна категорія та прогресивна цінність права, постає тим чинником, який визначає стиль, специфіку, динаміку та напрями еволюції сучасного правопорядку і забезпечує прояв власної цінності права, яке, як зазначається в доктрині, будучи досягненням культури і цивілізації, протистоїть сваволі та виступає символом свободи, справедливості і формальної рівності [5, с. 154].

Таким чином, аналіз корпусу наукових джерел, присвячених правовим, соціальним, етичним аспектам дослідження нанотехнологій і ґрунтовному осмисленню концепції аксіонормативного праворозуміння, дозволяє дійти висновку, що нанотехнологія постає не лише одним з найпотужніших феноменів науково-технічного прогресу XXI століття, а і однією з найактуальніших цінностей постмодерного права, яка найповніше відображає інноваційний стиль

сучасного правового мислення та його практичного втілення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вовченко О. В. Державна політика України в інноваційній сфері: основа гарантування національної безпеки. *Наука та наукознавство*. 2018. № 3. С. 25-35.
2. Гайворонська О. О. Нанотехнологічна ситуація суспільства ХХІ століття. *Філософія науки: традиції та інновації*. 2013. № 2. С. 141-149.
3. Старинський М. В, Миргород-Карпова В. В., Шлапко Т. В. Проблеми правового регулювання використання нанотехнологій у медичній галузі. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2021. Вип. 5, Т. 1. С. 76 – 82.
4. Оборотов Ю. М., Завальнюк В. В., Дудченко В. В., та ін. Актуальні грані загальнотеоретичної юриспруденції : монографія / за ред. Ю. М. Оборотова. Одеса : Фенікс, 2012. 492 с.
5. Оборотов Ю. М. Від ціннісної характеристики - до формування аксіометрії права і держави. *Філософія права і загальна теорія права*. 2012. № 1. С. 150-158.

Ключові слова: нанотехнології, правове регулювання, аксіонормативний вимір, цінності права, аксіосфера права, інноваційний розвиток.

Keywords: nanotechnology, legal regulation, axiorormative dimension, values of law, axiosphere of law, innovative development.

Секція 3 Тенденції та перспективи розвитку сучасної держави

Завальнюк Володимир Васильович

Національний університет «Одеська юридична академія»

завідувач кафедри загальної теорії права та держави

доктор юридичних наук, професор

АНТРОПОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД У ДОСЛІДЖЕННІ ІНСТИТУАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Виклики сучасного світу зумовлюють пошук нових моделей взаємодії між людиною, суспільством і державою. Основою для пошуку таких моделей може стати антропологічний підхід, який розглядає людину, її роль в інституційній системі як наріжний камінь в будові державно-правової системи. Антропологічний вимір характеристики інститутів держави передбачає побудову гармонійної моделі взаємовідносин між державною владою та особою. Ця модель базується на розумінні важливості ролі кожного суб'єкта у щоденному будівництві держави та її інституцій та обстоює необхідність формування ефективних механізмів реалізації прав і свобод особистості, нових моделей включення людини в інституційну систему держави, а також побудову дієвих механізмів комунікації між державою, суспільством та людиною.

Держава є продуктом суспільства, але вона явно проявляє схильність до ізоляції від цього суспільства. Виникає діалектична суперечність, усунення якої забезпечує державно-соціальний розвиток. Сьогодні успіх такого розвитку визначається здатністю включити до цього процес людину як носія влади. Юридична антропологія звертає увагу на те, що влада, в тому числі державна, виникає не тільки з соціальних факторів, але й з природи людини, її інстинктів, потреб, почуттів та інтересів. Людина, яка є носієм влади, надає державній владі антропоморфний характер [1; с. 194].

Розуміння вирішальної ролі особи у процесі конструювання державно-правової реальності привело представників сучасної посткласичної

юриспруденції до усвідомлення того, що держава це не тільки і не стільки структура, що складається з органів і посадовців. З точки зору нової наукової методології, держава інтерпретується як процес, який постійно відтворюється у діяльності суб'єктів, що її складають. У результаті виявляється, що буття сучасної держави нерозривно пов'язане з індивідуальною і суспільною свідомістю.

Таке розуміння держави і державної влади включає в себе елементи антропологічного та інституційного підходів до вивчення держави. Відповідно можна говорити про антрополого-інституційний підхід у дослідженні інституалізації державної влади. Сучасний інституціоналізм розглядає інститути взагалі та інститути держави зокрема в контексті символів і цінностей, що лежать в їх основі. Такий підхід знайшов своє відображення у одній з найвідоміших теорій інституалізації. П. Бергер і Т. Лукман виокремили три аспекти інституалізації:

(i) екстерналізація — створення символічних структур, значення яких стає спільним для учасників;

(ii) об'єктивація — процес, у ході якого символічна структура постає перед людиною як об'єктивна реальність;

(iii) інтерналізація — процес, за допомогою якого об'єктивований світ відтворюється у свідомість у процесі соціалізації [2; с. 78].

Таким чином вихідною настановою сучасної інституційної теорії є розуміння інститутів не тільки як об'єктивних (зовнішніх) структур, а й суб'єктивних структур, що існують у свідомості індивідів. Інститут за такого підходу розглядається як сполучна ланкою між ідеальним і реальним. Структуруючи, обмежуючи і заохочуючи індивідуальну поведінку, інститути можуть впливати на здатність і дії агентів фундаментальним чином: вони можуть змінювати їх прагнення, а не просто обмежувати їх або сприяти їх здійсненню. Це актуалізує проблему сприйняття інститутів адже в результаті деформації сприйняття інститутів людиною відбувається розмивання інституційних основ, імплементовані інститути перестають функціонувати як інститути, зводячись швидше до чисто номінативного використання.

Можна відокремити наступні аспекти інституалізації державної влади:

1) нормативний – формування та закріплення стійких моделей поведінки суб'єктів;

2) організаційний – організаційне забезпечення ефективного функціонування інститутів на основі створення механізмів соціального контролю та зовнішніх атрибутів інститутів;

3) функціональний – формування мети і завдань, а на їх основі напрямів діяльності інститутів;

4) суб'єктний – інститути формують статусно-рольову систему взаємодії між суб'єктами [3; с. 200, 209].

Саме суб'єктний або антропологічний аспект інституалізації державної влади залишається найменш дослідженим, незважаючи на те, що взаємозв'язок влади й людини є перетином, у якому виникають найскладніші конфлікти між людиною та суспільною організацією її життєдіяльності. Цей аспект інституалізації стає ще актуальнішим у тоталітарному суспільстві. В такому суспільстві Виникає зсув свідомості: її спрямовано на розуміння, а натомість пропонують сурогат розуміння. Тоталітарному суспільству не потрібні люди, які осмислюватимуть своє буття, а тим більше – критикуватимуть його й змінюватимуть. Ще однією сутнісною рисою тоталітарної правосвідомості і правової культури є їхня ідеологізація та міфологізація. Причому тоталітарна ідеологія має мало спільного з якими-небудь поглядами або переконаннями; перш за все вона є інструментом політократії у процесі маніпуляції масами і зміцнення влади над ними. [4; с. 34]

Тоталітарна система формує власну знакову систему. Мова тоталітарного суспільства настільки безглузда й заплутана, що самотійно навчитися мислити, пробитися крізь створені нею ідеологічні конструкції надзвичайно важко. Навіть той, хто відчайдушно намагається зрозуміти цю мову, відчуває власне безсилля. Тоталітарна ідеологія, прикриваючись ціннісними вимірами, деформує свідомість особистості, а тим самим деформує й саму людину.

Антропологічний вимір інститутів держави подекуди знаходить відображення в законодавстві. Це проявляється, передусім, у нормативних вимогах до суб'єктів, які формують інститути держави. Такими вимогами є: досягнення певного віку, наявності життєвого досвіду, розумності та моральності

для зайняття певної посади. Так Закон України «Про державну службу» у статті 20 встановлює загальні вимоги до кандидатів на посади, які стосуються освіти, кваліфікації та професійних навичок кандидатів. Важливим кроком антропологізації інституційної системи стає формування гендерного права та ювенальної юстиції, вихідні постулати яких витікають з соціо-біологічних особливостей людини, усвідомлення необхідності особливого підходу до правового регулювання суб'єктного наповнення інститутів держави.

Важливим аспектом антропологізації інститутів держави виступає затвердження гендерного принципу побудови інститутів держави. В Україні це процес на законодавчому рівні був запущений з прийняттям Законів України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» та «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні». Серед основних новел Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» була правова регламентація гендерно-правової експертизи, основна функція, якої була у перегляді всього чинного законодавства на відповідність принципу забезпечення рівних прав та можливостей чоловіків та жінок. Також доволі важливим аспектом впровадження гендерної рівності стало внесення змін у Виборчий кодекс України, якими вводились 40% квоти на представництво жінок у партійних списках [5; с. 165].

Також варто відзначити, що антропологічний аспект інститутів держави включає формування меритократичних вимог до суб'єктів, що формують інститути державної влади. Меритократія — це ступінь відповідності значущих соціальних позицій особистим і професійним якостям людей, які їх займають. Відповідно до цього принципу керівні посади мають обіймати найбільш здібні та кваліфіковані особи, незалежно від їх походження та багатства, тобто це влада гідних. Меритократія є управлінням осіб, що володіють особливими здібностями та чеснотами, високими інтелектуальними якостями та кваліфікацією [6].

Важливим напрямом інституалізації сучасної держави є діджиталізація. Важливість антропологічного підходу при дослідженні процесів діджиталізації необхідністю осмислення людського фактора у результативному здійсненні діджиталізації державної влади, на забезпечення пріоритету «традиційних» і «цифрових» прав людини перед державним апаратом, а також на

аналізі суб'єктивного фактора в підготовці та реалізації правових реформ із дигіталізації державної влади. Водночас антропологія права акцентує на тому, що в умовах дигіталізації державної влади комунікація між громадянином і державою дедалі більше знеособлюється та віртуалізується. В умовах цифрової держави, гіпотетично можна припустити, відбудеться поступове заміщення особи як суб'єкта права штучним інтелектом, що породжує питання місця правової антропології в цифровій реальності [7; с. 48-49].

Підсумовуючи варто відзначити, що антропологічний підхід дозволяє гуманізувати державну політику та інституційну систему, захистити людину від розчинення у інститутах. Такий підхід відкриває нетрадиційні шляхи розуміння відносин між особистістю та державною владою і врешті-решт дозволяє із упевненістю стверджувати, що держава та її інститути існують для людини.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Завальнюк В. В. Юридична антропологізація державної влади. *Правова позиція*, № 4 (37), 2022 С. 193-196. <https://legalposition.umsf.in.ua/archive/2022/4/36.pdf>
2. Baba, M.L., Blomberg, J., LaBond, C. and Adams, I. (2012). New Institutional Approaches to Formal Organizations. *A Companion to Organizational Anthropology* / eds D.D. Caulkins and A.T. Jordan. 2012. 576p. <https://doi.org/10.1002/9781118325513.ch3>
3. Ковбасюк С. В. Міждисциплінарний підхід у дослідженні інституалізації державної влади. *Методологія та інноватика загальнотеоретичної юриспруденції* : монографія / за ред.. Ю.М. Оборотова. Одеса: Фенікс, 2019. С. 198-209.
4. Данильян О. Г. Тоталітарна правосвідомість і правова культура та їх характерні ознаки. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2007. Вип. 14. С. 27-35. <https://dspace.nlu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f67a6dec-20f6-4c30-9470-b751eda6eede/content>
5. Білоус О. А. Гендерна свідомість законодавця – ключ до створення справедливого й рівноправного законодавства *Держава та регіони* Серія: Право, 2025 р., № 2 (88) С.163-168. https://www.law.stateandregions.zp.ua/archive/2_2025/26.pdf

6. Бардачов, Ю. М., Лопушинський, І. П. Меритократія як механізм формування політико-управлінської еліти нової генерації в умовах перезавантаження української влади. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. 2014. № 1. URL https://el-zbirn-du.at.ua/2014_1/3.pdf

7. Наджафлі, Е. М. Методологічні засади наукового дослідження дигіталізації державної влади: теоретико-правові аспекти. *Вісник ХНУВС*. 2021. № 4 (95) С. 43-64.

Ключові слова: антропологічний підхід, інституційний підхід, інститут, державна влада, інституалізація.

Keywords: anthropological approach, institutional approach, institution, state power, institutionalization.

Гаркуша Євген Олексійович

*Національний університет «Одеська юридична академія»
аспірант кафедри загальної теорії права та держави,*

СПАДКОВІСТЬ ТА НОВИЗНА В ЕСТЕТИЦІ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ

Сучасна держава, як правовий конструкт, взаємодіє із своєю минувшиною, спадковістю та вносить новаторські зміни в правовий спектр. Розгляд спадковості та новизни в естетиці сучасної держави в правовому контексті є ключовим для розуміння та формування її юридичної системи [2].

Співіснування спадковості та новизни в естетиці правового спектру сучасної держави є ключовим аспектом формування її ідентичності та розвитку. Розгляд цих двох факторів дозволяє зберігати традиції, а також адаптуватися до сучасних викликів та цінностей.

Спадковість в правовому дизайні:

Юридичні прецеденти та традиції: аналіз спадковості в юридичних прецедентах та традиціях, що становлять основу сучасної правової системи.

Нормативні акти як спадок: успадкування та модифікація правових норм

та структур для відповідності потребам сучасного суспільства.

Новизна в правовій естетиці:

Інновації у законотворенні: впровадження сучасних інструментів у процес створення нових нормативних актів та законів.

Електронне право та кіберправо: адаптація правових практик до викликів цифрової епохи та розвиток нових галузей права.

Сучасний підхід до правозахисту:

Права людини у центрі уваги: збереження та розвиток прав людини як ключової частини правової системи.

Глобальний підхід до правопорядку: застосування міжнародних стандартів у внутрішньодержавному правовому середовищі.

Модернізація правової термінології:

Зміна мови права: адаптація термінології до сучасного способу життя та комунікації.

Правова грамотність: посилення зусиль у підготовці та освіті громадян у правовій сфері[1, с. 51].

Спадковість та новизна в естетиці правового спектру сучасної держави є глибоко взаємопов'язаними факторами, що визначають її правовий обличчя. Зберігання традицій та впровадження інновацій сприяють створенню гнучкої та ефективної правової системи, яка відповідає потребам сучасного суспільства.

Сучасний світ, наша держава, збудовані на фундаменті минулих добутків і досягнень, і традиції грають ключову роль у визначенні наших юридичних принципів та цінностей.

Наша правова система, схоже, має свої коріння у вікових традиціях. Традиції є своєрідними юридичними археологами, які розкривають перед нами засади, на яких ґрунтується наше право. Зокрема, релігійні, культурні та соціальні традиції сформували принципи справедливості та моралі, що визначають правові норми.

Однак світ змінюється, і наші традиції повинні взаємодіяти із сучасними викликами. Технологічні зрушення, глобалізація та нові етичні питання вимагають адаптації наших традиційних юридичних засад. Ми повинні зберігати

та захищати цінності, але також бути готовими до нових правових концепцій.

Концепція правового континууму надає сталість та послідовність правовій системі. Цей підхід дозволяє нам визначити, як традиції переходять від покоління до покоління, забезпечуючи стійкість у правовому порядку.

Таким чином, традиції, що виходять із минулого, грають ключову роль у формуванні сучасної правової системи. Ми повинні бути уважними до наших коренів, але також готовими до інновацій та відповідати сучасним викликам. Тільки так ми зможемо зберегти цінності, які нам передані, та одночасно розвиватися у гармонії із змінами сучасного світу[3].

Сучасна держава, як естетичне явище, взаємодіє з довгою історією та випробуваннями минулого, вносячи новаторські елементи в свою естетику. Розгляд спадковості та новизни в естетиці сучасної держави дозволяє краще розуміти, як вона визначає свій образ та сприймає себе в очах світу.

Спадковість в Символах та Символіці:

Флаг, герб, гімн: символіка, успадкована від попередників, стає не лише показником історичного спадку, а й важливим чинником формування національного іміджу.

Державні символи: традиції у використанні державних символів формують колективну ідентичність та підтримують патріотичний настрій.

Архітектурна спадковість та інновації:

Державні будівлі та пам'ятники: спадковість в архітектурі відображає стабільність, а новизна виражає динаміку та сучасний підхід до створення образу держави.

Міське планування: збереження історичних міських пейзажів та їх адаптація до потреб сучасного життя.

Юридична спадковість:

Традиції та прецеденти: спадковість у юридичних традиціях визначає стійкість правового спектру та підтримує довіру до системи.

Модернізація нормативних актів: новаторські підходи до створення законодавства для відповіді на сучасні виклики та потреби суспільства.

Естетика, як важливий аспект сучасного суспільства, відіграє ключову роль

у формуванні іміджу держави. Імідж є своєрідним обличчям країни, а естетика визначає його вигляд та враження, що воно справляє на громадян та міжнародну спільноту.

Спадковість та новизна в естетиці сучасної держави в правовому спектрі формують неперевершений образ, що відзначає її стабільність та готовність до змін. Ця гармонія традицій і інновацій сприяє створенню життєздатного та естетичного правового обличчя держави.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Державотворення і правотворення в Україні: досвід, проблеми, перспективи : монографія / за ред. Ю.С. Шемшученка. Київ : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького, 2001. 656 с.

2 Оборотов Ю. Н. Образи держав у світі, що глобалізується. *Закон та життя: Міжнародний науково-практичний правовий журнал* 2004 № 8. С. 4–8.

3.Крестовська Н. М., Матвєєва Л. Г. Теорія держави і права : підручник; Практикум. Тести : підручник / Н. М. Крестовська, Л. Г. Матвєєва. – К. : Юрінком Інтер, 2015. – 584 с.

Ключові слова: спадковість, новизна, естетика, символи, образи, сучасна держава.

Keywords: heredity, novelty, aesthetics, symbols, images, modern state .

Губніцька Валентина Віталіївна

*Національний університет «Одеська юридична академія»
аспірантка кафедри загальної теорії права та держави*

ЕВОЛЮЦІЯ ТЕОРЕТИЧНИХ МОДЕЛЕЙ ДЕМОКРАТІЇ У СВІТЛІ РЕФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ЛАДУ

Варто зазначити, що еволюція теоретичних моделей демократії у контексті реформування українського державного ладу є надзвичайно складним і багатовимірним процесом, який поєднує у собі як філософські, так і політико-

правові аспекти розвитку державності. Демократія у сучасному розумінні не є статичною формою правління, а виступає динамічною системою, що постійно адаптується до соціальних, культурних, економічних і цивілізаційних викликів. Україна, здобувши незалежність у 1991 році, постала перед завданням створення не лише власної системи управління, а й нового суспільного договору, який би базувався на принципах народного суверенітету, верховенства права та поваги до прав і свобод людини. Від самого початку цей процес мав глибоко теоретичне підґрунтя, адже вимагав осмислення різних моделей демократії, які людство напрацювало протягом кількох століть [1, с. 181]. Тому потрібно проаналізувати особливості еволюції моделей демократії в контексті реформування українського державного ладу.

Першою важливою парадигмою, що вплинула на формування українського політичного ладу, стала класична ліберальна модель демократії. Вона виникла у добу Просвітництва і була спрямована на забезпечення індивідуальної свободи, обмеження влади держави та утвердження принципу розподілу влад. У цьому контексті Україна у перші роки незалежності зробила акцент саме на конституційному оформленні державної влади, що закріпило засади демократичного устрою.

Прийняття Конституції України 1996 року стало одним із перших вагомих кроків до втілення ліберально-демократичної моделі, адже вона визначила народ як єдине джерело влади, гарантувала права та свободи громадян, а також заклала принципи правової держави [2]. Проте з часом виявилось, що формальна демократія без розвиненої політичної культури та ефективних інститутів громадянського суспільства не здатна забезпечити повноцінне функціонування демократичного ладу. Саме тому у подальшому українська модель почала набувати рис партисипативної демократії, яка робить акцент на активній участі громадян у процесах ухвалення рішень. Ця концепція розвинулася у другій половині двадцятого століття під впливом соціальних рухів і стала відповіддю на критику бюрократизації класичної представницької демократії. В українських реаліях її відображенням стала децентралізаційна реформа, що розпочалася після 2014 року. Унаслідок цієї реформи громади отримали реальні повноваження у

сфері місцевого самоврядування, управління фінансами, інфраструктурного розвитку та соціальної політики. Цей процес не лише зміцнив місцеву демократію, але й надав громадянам відчуття причетності до управління своєю територією, що є ключовим елементом демократичної політичної культури.

Разом з тим, окрім партисипативної моделі, в Україні починають набувати значення й риси деліберативної демократії, що базується на принципі суспільного діалогу, відкритого обговорення політичних рішень і пошуку консенсусу. Прикладом цього стала практика громадських слухань, відкритих засідань парламентських комітетів, електронних петицій, платформ для обговорення законопроектів, що поступово формують нову якість політичної комунікації між владою та суспільством. Деліберативна демократія акцентує увагу на моральному та інтелектуальному аспектах політичного процесу, що особливо важливо для України у період воєнних викликів і трансформаційних змін [3, с. 50].

Війна, розв'язана російською федерацією проти України, стала серйозним випробуванням для української демократії, але водночас і каталізатором її зміцнення. Під час війни демократичні інститути продовжують функціонувати, а виборність, свобода слова та активність громадянського суспільства засвідчують життєздатність демократичної системи навіть у кризових умовах. Це дозволяє говорити про появу унікальної моделі демократичного опору, коли громадянські структури стають частиною національного спротиву і водночас зберігають політичний плюралізм та незалежність мислення.

Аналізуючи еволюцію демократії у світі, можна побачити, що подібні процеси мали місце у багатьох країнах. Наприклад, у Великій Британії демократична система пройшла шлях від обмеженої монархії до парламентської демократії, що поступово розширювала права виборців і вдосконалювала механізми контролю за урядом. У Сполучених Штатах Америки демократія формувалася через ідеї федералізму, поділу влади та громадянської активності, які забезпечили високий рівень стабільності політичної системи навіть у періоди криз. Франція, переживши численні революції, змогла виробити модель республіканської демократії, що поєднує сильну президентську владу з

активною участю громадян у політичному житті. Ці приклади демонструють, що демократичний розвиток не є лінійним процесом, а вимагає постійного оновлення політичних і соціальних механізмів.

Україна, враховуючи досвід демократичних держав світу, поступово адаптує їхні здобутки до власних реалій. Європейська інтеграція стала одним із рушіїв демократичних реформ, адже вимоги Європейського Союзу щодо верховенства права, прозорості управління, захисту прав людини і боротьби з корупцією стимулювали глибокі інституційні зміни. Важливим аспектом стало запровадження електронного врядування, що сприяє відкритості держави і формуванню цифрової демократії. Участь громадян у петиціях, відкритих консультаціях, електронних голосуваннях поступово створює нову модель взаємодії між владою і суспільством, яка ґрунтується на принципах довіри, підзвітності та діалогу [4, с. 177].

Однак попри досягнення, українська демократія все ще стикається з викликами. Серед них можна назвати нерівномірність політичної культури, вплив олігархічних груп, недостатню ефективність судової системи та ризики популізму. Ці проблеми потребують не лише політичних, але й глибоких теоретичних переосмислень. Демократія в Україні має перейти від формальної до змістовної стадії, коли права і свободи людини не лише декларуються, а й реально забезпечуються механізмами правового захисту.

Таким чином, еволюція теоретичних моделей демократії в Україні відображає загальнолюдську тенденцію до пошуку оптимального балансу між свободою і порядком, між участю громадян і відповідальністю влади. Сучасна українська держава перебуває на етапі синтезу різних демократичних моделей, у якому поєднуються риси ліберальної, партисипативної та деліберативної демократії. Цей процес спрямований на формування держави європейського типу, де людина, її гідність, права і свободи визнаються найвищою соціальною цінністю. Реформування українського державного ладу є не лише прагматичним завданням політичної модернізації, але й глибоким ідеологічним проектом, який вимагає осмислення демократичних засад у нових історичних умовах. Демократія для України є не просто формою правління, а способом виживання,

самоідентифікації та розвитку в системі європейських цінностей. Вона продовжує розвиватися через практику, через участь громадян у доленосних рішеннях, через опір агресії і через утвердження принципу, що влада в державі належить народу. Саме ця еволюція визначає майбутнє української державності, роблячи її частиною світового демократичного процесу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Козюбра М. І. Загальна теорія права: Підручник. Київ: Ваїте, 2021. 416 с.
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996, № 30, ст. 141.
3. Стоцький Я. В. Основи демократії. Методичний посібник (із тематичним словником) для студентів денної, заочної і заочно-дистанційної форм навчання. Тернопіль: ТНТУ ім. І.Пулля, 2011. 103 с.
4. Рабінович П. М. Основи теорії та філософії права: навч. посібник. Львів: Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2021. 256 с.

Ключові слова: Демократія, Реформування, Державний лад, Партиципативна демократія, Деліберативна демократія, Конституція, Громадянське суспільство

Keywords: Democracy, Reform, State system, Participatory democracy, Deliberative democracy, Constitution, Civil society

Ковбасюк Степан Валерійович

Національний університет «Одеська юридична академія»

доцент кафедри загальної теорії права та держави,

кандидат юридичних наук, доцент

ЮРИДИЗАЦІЯ ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ

Розуміння природи інституціоналізації сучасної держави є необхідною ланкою загальнотеоретичного осмислення її інституційної системи. Сучасний інституціоналізм розглядає інститути як набір формальних і неформальних

правил, які структурують поведінку індивідів. Однак через таке широке розуміння фактично неможливо розробити узгоджений підхід до визначення переліку цих прави та їх особливостей, внаслідок чого невизначеною залишається і структура інституту. Так представники соціологічного інституціоналізму включають до цього переліку норми, культурні обмеження, символи, звичаї або навіть міфи і церемонії, тоді як представники раціонального інституціоналізму розглядають інститут як набір раціональних правил, які структурують поведінку індивідуума і прийняття ним рішень, виключаючи міфологічно-символічний контент інституту [1, с. 56].

Варто зазначити, що структура інституту не повинна обмежуватися лише правилами, що конституують інститут, але й не повинна бути надто широкою, тому що це розмиває поняття інститут, робить неможливим його розмежування із аналогічними явищами. Слід погодитися з позицією професора А. Грейфа, який крім правил поведінки в рамках інституту називає й інші елементи – уявлення та організації. Правила й організації є раціональними, спостережуваними компонентами інституту, уявлення – прихованими [2, с. 915-918].

Виходячи з того, який з елементів інституту є домінуючим, інститути можуть існувати у формі організацій, нормативів чи уявлень. В рамках цього дослідження інституціоналізації держави ми будемо керуватися саме таким розумінням структури інститутів. Визнаючи особливості інституціоналізації саме у сфері, пов'язаній з діяльністю сучасної держави, необхідно відзначити, що важливою рисою є правове наповнення цього процесу. Відтак, можна констатувати юридизацію інституційної сфери сучасної держави. Розглядаючи процес юридизації інституціоналізації, слід розуміти його як комплекс заходів і процедур, спрямованих на надання правової основи загальним процесам створення та впровадження інститутів у суспільні практики. Цей процес базується на двох головних елементах: перший – це легалізація інститутів держави, які вже стали частиною суспільних практик здобули певний рівень суспільної довіри та визнання; другий – впровадження правової форми їхньої

діяльності.

Легалізацію як правовий феномен доцільно розглядати не лише як процес, а й як самостійну систему, спрямовану на досягнення конкретного результату — переведення певних об'єктів у стан, що відповідає вимогам чинного законодавства. Реалізація цієї мети відбувається шляхом послідовного виконання дій, чітко узгоджених із визначеною моделлю процедури легалізації, що забезпечує її правову коректність, передбачуваність і результативність.

Із цього приводу Д.Г. Манько зазначає, що «легалізація є певним алгоритмом, який визначає склад і послідовність юридичних дій, результатом яких є приведення певних об'єктів, у відповідність із чинним законодавством, а також пов'язаний із задоволенням окремих потреб суспільства й держави» [3, с. 108].

Відповідно, процедури нормативно-правової регламентації, зокрема реєстраційні, дозвільні або пов'язані з прийняттям конкретного акта, яким визначається статус інституту що фактично сформувався в суспільстві та має достатній рівень інституційної довіри (тобто є легітимними), виступають формою їх легалізації.

Не менш важливим аспектом юридизації інституціоналізації сучасної держави є визначення та забезпечення належних правових форм діяльності інститутів. Основними ознаками таких форм виступають:

- а) правовідповідність — діяльність здійснюється на підставі права та у суворій відповідності до встановлених ним процедур і норм;
- б) правозначущість — результати діяльності мають юридичне значення, оскільки породжують, змінюють або припиняють правові наслідки.

Водночас легітимація інститутів сучасної держави повинна ґрунтуватися на фактичному визнанні доцільності та відповідності положень, що підлягають інституціоналізації, реальним суспільним потребам і запитам.

У найзагальнішому розумінні інституціоналізація постає як процес формування, становлення та закріплення нових державних і громадських інститутів, які виступають стійкими формами організації спільної діяльності

людей. Вона охоплює визначення та нормативне закріплення соціальних норм, правил, статусів і ролей, а також упорядкування їх у таку систему, що здатна функціонувати задля задоволення суспільних потреб.

Процес інституціоналізації зумовлює формування статусно-функціональної структури держави, сприяє упорядкуванню та структуризації суспільства. Як наслідок, це підвищує рівень організованості, упорядкованості та ефективності діяльності державних і громадських інститутів, зокрема органів державної влади.

Процес інституціоналізації доцільно розглядати насамперед як закріплення, утвердження та створення основи для стабільного розвитку суспільних відносин і практик. По суті, інституціоналізація є характерною тенденцією для стабільних суспільств і держав, які віддають перевагу еволюційному розвитку та реформуванню вже сформованих інститутів і систем, на протидію революційним змінам. Водночас інституціоналізацію не можна трактувати як наперед заданий або лінійний процес поступального розвитку – вона завжди залежить від конкретних історичних, політичних і соціокультурних умов.

Узагальнюючи викладене, під правовою процедурою інституціоналізації інститутів сучасної держави слід розуміти засновану на нормах права послідовність взаємопов'язаних дій, що здійснюються уповноваженими суб'єктами та спрямовані на створення нового або інтеграцію вже існуючого інституту в інституційну систему держави.

Основною метою зазначеної процедури є формування таких інститутів держави, які відповідають критеріям ефективності, прозорості та підконтрольності, а також характеризуються здатністю до адаптації та модернізації у відповідь на динамічні суспільні зміни.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Judge D. Political Institutions in the United Kingdom. Oxford : Oxford University Press, 2005. 323 p.

2. Greif A. Cultural Beliefs and the Organization of Society: A Historical and Theoretical Reflection on Collectivist and Individualist Societies. The Journal of Political Economy. 1994. № 102. P. 912–950.

3. Манько Д.Г. Технології та алгоритми юридичної діяльності : дис. ... д-ра юрид. наук. Одеса, 2020. 460 с.

Ключові слова: держава, інститут, інституціоналізація, функції держави, юридизація.

Keywords: state, institution, institutionalization, functions of the state, juridization.

Березневич Влада Олексіївна

Національний університет «Одеська юридична академія»

доктор філософії в галузі права

ПРОЯВИ СУЧАСНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ ДЕРЖАВИ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У сучасних умовах соціально-політичного розвитку окремих країн, загальної глобалізації та зростання інтеграційних процесів виникає необхідність нового теоретико-правового підходу для обґрунтування різних аспектів поняття "суверенітет". Ця потреба виникає внаслідок зміни сприйняття класичного розуміння суверенітету в умовах сучасного світу [1, с. 784].

У світі концепція суверенітету держави стає об'єктом уваги для дослідників, політиків і громадськості. Цей складний термін включає безліч аспектів, які постійно еволюціонують під впливом подій і викликів, що визначають глобальне політичне та економічне поле.

Класичне розуміння суверенітету стало об'єктом активної критики з боку представників теорій «обмеженого», або «розмитого», суверенітету. Адже за минулі століття багато що змінилося в світі, проте зміни покищо не вплинули на сутність і значення суверенітету в практиці конституційно-правового

будівництва.

У контексті поступової глобалізації, сутність та характеристики суверенітету держав зазнають швидких змін. Для вирішення світових проблем державам доводиться об'єднуватися, формувати союзи, спільноти, регіональні структури колективної безпеки і т.д. На тлі цих явищ, багато вчених висловлюють критику щодо трактування та важливості суверенітету в сучасному світі, і визнають необхідність перегляду цього поняття. В результаті спостережень за цими явищами, багатовікова правова наука переживає методологічну кризу в розумінні природи державного суверенітету.

Розширення даної тези може включати розгляд необхідності адаптації концепції суверенітету до нових реалій, врахування впливу міжнародних угод та обов'язків на рішення національних питань, а також обговорення ролі міжнародного співтовариства у визначенні меж суверенітету держав. Крім цього, адаптація концепції суверенітету до нових реалій вимагає розгляду та узгодження його з сучасними глобальними та регіональними викликами та як наслідок створення нових концепцій. Ось деякі з них:

- Цифровий суверенітет є одним із ключових аспектів, що потребують уваги дослідників. Зі зростанням цифровізації суспільства та економіки держави стикаються з новими викликами, пов'язаними з контролем за інформаційними просторами. Основні аспекти розвідок стосовно цифрового суверенітету можуть включати такі питання як: Кібербезпека, Захист особистих даних, Суверенітет даних, Розвиток власних цифрових технологій, Електронне урядування, Кіберсуверенітет, Медіа та інформаційний суверенітет.

Аналіз того, як цифрові технології впливають на кібербезпеку, приватність громадян та цифрову незалежність, є невід'ємною частиною досліджень у цій сфері [2, с. 48].

- Економічний суверенітет. У цьому контексті дослідники звертають увагу на вплив глобалізації та торговельних відносин на здатність держав контролювати свою економіку. Торгові війни, фінансові інститути та міжнародні економічні відносини формують складну динаміку, яка потребує нових стратегій

у забезпеченні економічної незалежності [3].

- Проблеми міграції і суверенітету займають центральне місце в дослідженнях, що стосуються політичного ландшафту, що змінюється. Масова міграція порушує питання кордонів, правил прийому біженців та впливу міграції на соціальні та економічні структури суспільства. Аналіз впливу міграційних потоків на суверенітет країн стає невід'ємною частиною дискурсу [4, с. 365].

- Екологічний суверенітет. Дослідники даної площини суверенітету, фокусують увагу на тому, як держави можуть забезпечити суверенітет в управлінні природними ресурсами та протистояти глобальним екологічним викликам. Питання сталого розвитку, зміни клімату та екологічної безпеки стають невід'ємною частиною обговорення суверенітету у світі .

- Геополітичний суверенітет. Сучасна геополітика та міжнародні відносини також відіграють важливу роль у визначенні суверенітету держав. Багатополярність світового порядку, боротьба за вплив та зрушення у балансі сил створюють нові виклики для збереження суверенітету в умовах глобальної взаємозалежності [5].

- Космічний суверенітет. Суверенітет у космосі є відносно новим напрямом досліджень. Зі зростанням інтересу до космічних досліджень та комерційних космічних активностей, питання контролю за космічними ресурсами та забезпечення суверенітету в космічному просторі стають актуальними.

- Транснаціональний суверенітет. Транснаціональні організації грають істотну роль формуванні правил міжнародних відносин. Дослідження, присвячені впливу участі держав у міжнародних організаціях з їхньої суверенітет, допомагають зрозуміти, які компроміси необхідні для участі у глобальних структурах.

- Технологічний суверенітет. У галузі біотехнологій та суверенітету дослідники аналізують вплив біотехнологічних розробок, включаючи генну інженерію та медичні технології, на суверенітет у галузі охорони здоров'я та біологічної безпеки. Нові можливості та виклики, пов'язані з біотехнологіями, є важливим аспектом досліджень у сфері суверенітету держав. Цікавим проявом

технологічного суверенітету є його безпосередня взаємодія з екологічними рішеннями в державі та екологічним суверенітом, оскільки технологічний суверенітет надає можливість управляти та встановлювати екологічні стандарти і вимоги, сприяючи поліпшенню якості навколишнього середовища.

- Національна безпека та суверенітет тісно пов'язані в умовах сучасних загроз. Аналіз оборони, кібербезпеки та інших аспектів національної безпеки стає невід'ємною частиною досліджень, спрямованих на суверенітет держави [6, с. 75].

- Соціокультурний суверенітет. Зрештою, соціокультурний суверенітет виділяється як важливий аспект, що стосується впливу культурних, мовних та освітніх факторів на суверенітет держави. Збереження та відтворення різноманітної спадщини (культурної, правової, наукової, архітектурної тощо) [7] стають ключовими питаннями у контексті збереження як загальної, так і правової ідентичності [8].

На завершення, слід констатувати, що дослідження сучасного суверенітету держави є багатогранний і складний ландшафт, що охоплює різні аспекти політики, економіки, екології та технологій. Еволюція цих напрямів досліджень тісно пов'язана із викликами, з якими стикаються держави в умовах сучасної глобальної спільноти. Важливо підкреслити, що динаміка суверенітету постійно змінюється під впливом стрімких подій, і дослідження у цій галузі відіграють важливу роль у формуванні стратегій майбутнього національного розвитку та розширення міжнародних відносин.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Саракуца М. О. Поняття та зміст державного суверенітету: визначення, становлення, розвиток. *Форум права*. № 4. 2010. С. 784–791. URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2010-4/10cmover.pdf>
2. Калайда Ю. П. Забезпечення цифрового суверенітету в умовах геополітичного протистояння: кращі практики зарубіжного досвіду. *Інформація і право*. № 2(37). 2021. С. 145-154. URL: <http://il.ippi.org.ua/article/view/238363>

3. Тюттюникова С. В., Микитась В. В. Економічний суверенітет в умовах глобалізації: зміст та особливості модифікації. *Ефективна економіка*. № 5, 2016. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4947>

4. Міграційні процеси & економічне зростання: теорія каузальності та практика ефективного управління: монографія. Державна установа «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України», Львів, 2022. 472 с. URL: <https://ird.gov.ua/irdp/p20220004.pdf>

5. Демченков Я. Енергетична безпека: правила для нової ери. Українська правда. 14 Листопада 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/11/14/693771/>

6. Тернавська В. М. Суверенноздатність держави в умовах глобалізаційних процесів. Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави. Харків, 2018. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/30_11_2018/pdf/32.pdf

7. Ryazanov M. Translation of the legal heritage. KELM (Knowledge, Education, Law, Management). 2020. № 7(35).

8. Король К. М. Правова культура та формування правової ідентичності / К. М. Король // Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття» (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права) : у 2 т. : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.) / за загальною редакцією С. В. Ківалова. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. – Т. 1. – С. 126-128.

Ключові слова: держава, сучасна держава, суверенітет, сучасний суверенітет, цифровий суверенітет, екологічний суверенітет, транснаціональний суверенітет.

Keywords: state, modern state, sovereignty, modern sovereignty, digital sovereignty, ecological sovereignty, transnational sovereignty.

ЗМІСТ

Передмова	2
Секція 1. Методологічний контент сучасного права та держави	4
Мельничук Ольга Степанівна.....	4
НЕКЛАСИЧНІ ПРИНЦИПИ У МЕТОДОЛОГІЇ СУЧАСНОГО ПРАВА ТА ДЕРЖАВИ.....	4
Чувакова Ганна Михайлівна.....	7
ПРАВОВІ АНОМАЛІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	7
Рязанов Михайло Юрійович	11
ПРАВОВА СПАДЩИНА ЯК КЛЮЧ ДО ПРАВОВОЇ АДАПТАЦІЇ ТА ОБМЕЖЕННЯ ПРАВОВОЇ ЕКСПАНСІЇ.....	11
Грунь Олександр В'ячеславович	15
ЩОДО ОКРЕМИХ АСПЕКТІВ ФІЛОСОФСЬКИХ ТА ПРАВОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ВІРТУАЛЬНОЇ РЕАЛЬНОСТІ	15
Завальнюк Ірина Володимирівна	20
ПРИНЦИП ІСТОРИЗМУ ЯК ОСНОВА ПРАВОВОГО АНАЛІЗУ	20
Секція 2. Тенденції та перспективи розвитку сучасного права.	24
Антошина Ірина Володимирівна.....	24
ІНФОРМАЦІЙНА ФУНКЦІЯ СУЧАСНОГО ПРАВА В УМОВАХ ВОЄНОГО СТАНУ.....	24
Личко Валерія Сергіївна	28
ПРАВНИЧА ДОПОМОГА В СИСТЕМІ ЮРИДИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	28
Дудник Руслана Миколаївна.....	32
ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ПРАВОВУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ.....	32
Іванчук Віра Євстафіївна	35
ПРАВОВИЙ МОНІТОРИНГ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ІНСТРУМЕНТ ПРАВОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	35
Дараган Євген Олександрович.....	39
ЩОДО ТЛУМАЧЕННЯ КОДИФІКОВАНИХ АКТІВ.....	39
Білоус Ольга Анатоліївна	43
ПРОБЛЕМАТИКА РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ	43
Черненко Владислав Васильович	46
ПОРІВНЯННЯ СТРОКІВ ОСКАРЖЕННЯ ДИСЦИПЛІНАРНИХ СТЫГНЕНЬ ЗА ПОРУШЕННЯ СУБОРДИНАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ В УКРАЇНІ ТА ПОЛЬЩІ	46
Лисенко Ангеліна Володимирівна	50
ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ОБ'ЄКТА «НАНОТЕХНОЛОГІЯ»: АКСІОНОРМАТИВНИЙ ВИМІР	50

Секція 3 Тенденції та перспективи розвитку сучасної держави	55
Завальнюк Володимир Васильович.....	55
АНТРОПОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД У ДОСЛІДЖЕННІ ІНСТИТУАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ.....	55
Гаркуша Євген Олексійович	60
СПАДКОВІСТЬ ТА НОВИЗНА В ЕСТЕТИЦІ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ.....	60
Губніцька Валентина Віталіївна	63
ЕВОЛЮЦІЯ ТЕОРЕТИЧНИХ МОДЕЛЕЙ ДЕМОКРАТІЇ У СВІТЛІ РЕФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ЛАДУ	63
Ковбасюк Степан Валерійович	67
ЮРИДИЗАЦІЯ ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ.....	67
Березневич Влада Олексіївна	71
ПРОЯВИ СУЧАСНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ ДЕРЖАВИ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	71